

No. 117

DATA

BIBLIOTECA

PENTRU TOTI

MIHAIL KOGĂLNICEANU

AUTOBIOGRAFIE

DESROBIREA ȚIGANILOR
ȘTERGEREA PRIVILEGIILOR BOMREȘTI
EMANCIPAREA ȚĂRANILOR

8186

EDITURA

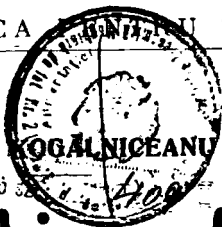
LIBRARIEI „UNIVERSALA“

ALCALAY & Co.

București, Calea Victoriei No. 27

BIBLIOTECA ... TOTI

No. 117

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Letta napio sa

Autobiografie

DESROBIREA ȚIGANILOR
STERGEREA PRIVILEGIILOR BOIEREȘTI
EMANCIPAREA ȚĂRANILOR

8186

CU O NOTIȚĂ INTRODUCTIVĂ
DE

PETRE V. HANEȘ

PROFESOR SECUNDAR

8 - OCT 1918

EDITIA III

Biblioteca elev. liceului
leánygimn. 17. sz. ...

Edit. Libr. „UNIVERSALIAN ... & Co.

44065

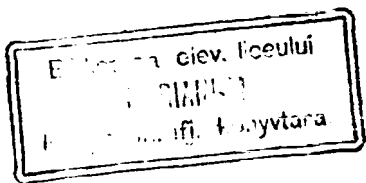
BUCUREȘTI
BIBLIOTECA INST. P.T.D.
Calea Victoriei, 127

Numărul de față al Bibliotecii pentru toți publică și din discursurile celebre ale literaturii românești. Unul din ele este cel rostit de Kogălniceanu în ședința solemnă a Academiei Române dela 1 Aprilie 1891 — dată la care savantul corp împlinea 25 de ani de la înființare. I s'a pus ca titlu Autobiografie, pentru că nu conține decât date din viața marelui scriitor, orator și om politic, care sunt în același timp și date din istoria poporului nostru.

Impreună cu celălalt No. al Bibliotecii, consacrat tot lui Kogălniceanu („Acte, scrieri din tinerețe, discursuri“), el are de scop să popularizeze cel puțin o parte din viața și faptele unui mare om¹⁾.

P. V. H.

1) Ca o întregire a cunoștințelor despre tinerețea lui Kogălniceanu se pot citi articolele ce i-am consacrat în *Viața Nouă*, an. I-lu.—Articolele s'au republicat în *Studii de Literatură Română*, pag. 33 — 35 și cuprind: 1) Kogălniceanu în Luneville, 2) K. la Berlin, 3) Anul 1838 în viața lui K., 4) Karamisîn și K. 5) K. și influențele străine.

Sire,
Prea grațioasă Doamnă și Regină,
Alteță Regală,
Doamnelor și Domnilor,

Colegii mei mi-au încredințat misiunea de a lua și eu cuvântul în această mare și frumoasă zi, în care serbăm jubileul de 25 de ani ai fondării Academiei Române. Această onoare o dăresc vârstei mele înaintate.

În adevăr, cu excepțiunea venerabililor noștri colegi, d-nii N. Kretzulescu și G. Bariț, eu sunt, dintre toți ceilalți academicieni, cel mai în vârstă. Și dacă ar fi exact anul nașterii mele, ce mi-l dau nu numai biografii străini, dar și literatori români, cari au binevoit a se ocupa cu scrierea vieții mele, eu aș fi mai înaintat în bătrânețe decât chiar Nestorii mai sus numiți ai Academiei

Române. După Lexiconul de conversațiune al lui Meyer (Meyer's Konversations-Lexikon), eu aș fi născut la 1806; și nu mai demult decât sunt câteva săptămâni, „România Literară” mi-a dat această vârstă; astfel aș număra 85 de toamne, n'am pretenția de a zice primăveri. Să-mi fie permis a rectifica această dată. Eu sunt născut în Iași, la 6 Septembrie 1817, după cum rezultă din însemnarea originală scrisă de tatăl meu în Ceaslovul nașterilor și morților familiei Kogălniceanu, o carte care, sunt încă câțiva ani, ca un adevărat registru al stării civile, se obișnuia a se păstra din tată în fiu mai în toate familiile noastre.

Tatăl meu a fost vornicul Ilie Kogălniceanu; maica mea, Catinca, născută Stavilla, era coboritoare dintr-o familie genoveză, stabilită de secole în vechea colonie genoveză Cetatea-Albă (Akerman), de unde apoi s'a fost răspândit în toată Basarabia, unde și astăzi sunt mulți proprietari purtând numele de Stavilla.

Exprimându-mi-se dorința ca, cu ocaziunea acestei zile ceremoniale, să citez câteva fapte din istoria contem-

porană petrecute sub ochii mei, ori săvârșite cu micul meu concurs, Maiestățile Voastre să binevoiască grațios a-mi învoi de a preceda lucrarea mea cu câteva cuvinte care se rapoartă la zilele tinerețelor mele.

Bătrânii iubesc a povesti despre cele întâmplate în junetea lor, și eu nu pot rămâne străin de această slăbiciune a vârstei mele.

Nașul meu, adică acela care m'a luminat cu sfântul botez, întrebuințez stilul bătrânesc, a fost Domnița Marghioala Calimach, soția logofătului Grigorie Sturdza, tatăl repauzatului Mihail Sturdza, fostul Domn al Moldovei. Domnița Marghioala iubea foarte mult pe maică-mea, care, copilă tânără, a fost rămasă orfană de tată și de mamă și incredințată epitropiei logofătului Grigorie Sturdza, — bunul meu despre mamă, medelnicerul 1) Stavilla, având moșia sa vecină cu moșiile din Basarabia ale familiei Sturdzești, astăzi proprietăți ale Principeiului Dimitrie Mihail Sturdza, fiul fos-

1) Treaptă înaltă : bolerul care turna apă Domnului în palme, la solemnități și la sărbători.

tului Domn al Moldovei. Domnița Maria Calimach vorbea numai grecește; ea mă iubea mult de mic copil, și când mă lua în brațe, ea îmi exprima dragostea într-o mă desmierda cu bătaie de pălmițe, până când leșinam de plâns, și întovărășite aceste cu toate nimirile desmierdătoare grecești ce se întrebuintează la copii.

La săvârșirea ei din viață, Domnița Marghioala mă recomandă iubirii și îngrijirii fiului său Mihail Sturdza, carele deja în tinerețe luase primul loc între cei mai înțelepți și talentați boieri tineri ai Moldovei. Acestei misiuni, lăsate cu limbă de moarte, Mihail Sturdza a fost credincios; acestei misiuni datoresc că Mihail Sturdza, ajuns Domn al Moldovei în 1834, în același an, împreună cu fiii săi Dimitrie și Grigorie, m'a trimis la învățătură în Franța, și anume la Luneville, unde furăm încredințați îngrijirii abatelui Lhommé, preot catolic, care, din cauza marelui revoluțiuni franceze, ca mulți alți emigranți francezi, se refugiase în Principatele Române. Abatele Lhommé, retras în Iași, a fost dirijat educațiunea și instrucțiunea tânărului Mihail Sturdza, și dar acesta, ajuns Domn, nu

putea să încredințeze creșterea și îngrijirea copiilor săi și a mea decât aceluia care făcuse din el cel mai învățat boier de pe timpurile lui. Noi găsim pe abatele Lhommè, deși octogenar, încă în plină vigoare și profesor de retorică, de limba și literatura latină la colegiul din Luneville — colegiu comunal care se bucura de o mare reputațiune prin capacitatea profesorilor și care a produs mai mulți bărbați însemnați ai Franței. În casa părintească n'am fi putut fi mai bine tratați decât în sânul familiei Lhommè, sub privigherea activă a abatelui. Eram cei întâiu în clasele noastre. Dar după un an politica se amestecă și în afacerea colegianilor români din Luneville.

Consulii ruși, pe atuncea prea puternici în București și în Iași, făcură Domnului Mihail Sturdza respectuoase observări pentru trimiterea în Franța a fiilor săi și-a altor câțiva fii de boieri, căci afară de mine mai erau trimiși și doi fii ai logofătului Lupu Balș și un altul, Nicu Cassu. Educațiunea franceză se părea marelui nostru protector, Impăratului Nicolae I-iu, prea revoluționară; furăm dar luați din

Luneville și conduși la Berlin la sfârșitul anului 1835.

Berlinul de pe atunci își dobândise numele de Atena Germaniei, și prin patriotismul, inteligența și marea mișcare națională ce domina, în toate clasele nobile și burgheze ale capitaliei Prusiei, de pe atunci se prevedea rolul cel mare, ce 35 de ani în urmă Prusia avea să joace în istoria omenirii, ajungând apoi la egemonia 1) întregii Germanii, la reînvierea imperiului lui Barbarossa.

Noi tinerii români furăm așezați într-o familie privată, și anume în casa pastorului Souchon, parohul bisericii coloniei franceze, refugiată în Berlin după revocațiunea 1) edictului de Nantes, mulțumită protecțiunii luminate a marelui Elector de Brandenburg, Frederic Wilhelm (1640—1688), bunul lui Frederic cel Mare. Această colonie a păstrat până astăzi libertățile ce i s'au dat de acest mare Principe; ea are Biserica sa, spitalul său, gimnaziul său.

1) Egemonia sau hegemonia : puterea de conducere, de înrăurire a unui Stat, asupra altora, într'o confederație.

2) Inlăturarea.

biblioteca sa; în toate acestea limba franceză este predominantă și astăzi. Membrii săi actuali sunt toți deveniți buni Germani, și mulți din ei, păstrând numele lor de familie franceză, reprezintă oameni însemnați, cari și-au făcut în istoria Germaniei un nume cunoscut în științe, în arte, în armată, în diplomație; dar niciodată n'au uitat origina lor. Ei odată pe an se adună într'un banchet frățesc, în care reînnoiesc aducerile lor aminte de Franța, de prigonirile făcute religiunii lor de Regele Ludovic al XIV-lea și de bătrâna de Maintenon, prigoniri care au silit pe părinții lor de a-și părăsi patria. Tot atunci, și cu pahare pline, ei cu inimile ardente, înalță nesfârșite toaste în memoria marelui Elector, care le-a dat un generos refugiu, libertatea cultului lor și o nouă patrie. Tânăr de optsprezece ani, am luat parte la aceste agape 1) și inima mea s'a înfierbântat în fața acestor bărbați de bine, cari trimiteau o neștearsă aducere aminte vechii lor patrii, dar totdeodată aveau conștiința de ce datorau patriei nouă.

1) Ospete camaraderești.

După un an, am fost strămutați în casa și sub privigherea unui alt om distins, pastorul Ionas, discipolul favorit al marelui teolog Schleiermacher și editorul operelor acestui spirit înalt al bisericii protestante. Pastorul Ionas era un bărbat distins; el avea deja un nume bine văzut și era încuscrit cu familia lui Huffeland, autorul Macrobiaticei sau arta de a trăi mult, și cu familia contelui Schwerin, urmaș al marelui Feldmareșal al lui Frederic cel Mare. În casa sa se aduna societatea cea mai aleasă și din nobleță și din burghezime, care de pe atuncea luase un loc însemnat în Germania, puindu-se în fruntea ideilor naționale și a reformelor sociale, care se răspândiseră în toată Germania. Steagul lor era, înainte de toate, Unirea patriei germane.

Consilierul de stat Alexandru Sturdza, coleg al lui Capodistria, cu care lucrase mult la Petersburg, pentru emanciparea Eladei, rudă a lui Mihail Sturdza, și după a căruia recomandățiune noi furăm încredințați pastorului Ionas, — în timpul petrecerii sale în Berlin, și aceasta era mai 1) neîntre-

1) Aproape.

ruptă era unul din vizitatorii cei mai deși ai casei pastorului. El priveghia de aproape studiile noastre, ba devenea chiar profesorul nostru de religione. Sub dictarea lui am scris în limba franceză „Etudes historiques, chrétiennes et morales”, pe care le-am tipărit apoi în Iași și s'au tradus și în limba română, greacă și rusă.

Acestei societăți datorese dezvoltarea micii mele inteligențe și amorul pentru tot ce este frumos și mare în viața omului.

Intrat apoi student la Universitate, am avut de mari dascăli pe Gans, profesor de dreptul natural, care era de o eloquență atât de mare, de un liberalism în idei atât de largi, încât în toate părțile Germaniei și chiar în alte țări, alergau cu miile studenții, ca să-i asculte vorbirea și eloquența sa, dulce ca o melodie; astfel încât a trebuit a se abate păreții la două săli pentru a lărgi sala unde el predica știința tinerei generațiuni germane.

Am avut de dascăl pe Leopold de Ranke (1795—1886), marele istoric, căruia, cu ocaziunea jubileului său de 60 de ani de profesorat, ajuns la adânci

bătrânețe, am avut și eu onoarea a-i adresa acum câțiva ani, 20 Februarie 1877, felicitările mele, felicitările întâiului său student român dela Universitatea din Berlin.

Am avut fericirea de a avea de dascăl pe marele Savigny, celebrul profesor de dreptul roman, celebrul ministru de justiție și unul din fiii cei mai distinși ai coloniei franceze din Berlin.

În saloanele d-lui de Savigny am fost prezentat și lui Alexandru Humboldt (1761—1859), care îmi arată în general un deosebit interes pentru țările române, atât de necunoscute pe atunci, încât nici numele de Români nu se știa. De aceasta în adevăr nu trebuie să ne mirăm, când însuși în Moldova și în Muntenia numele de Român nu era întrebuintat, înlocuit fiind prin numele provincial de Moldovean și Muntean. Bătrânul Asachi toată viața lui n'a putut găsi potrivită terminațiunea franceză la cuvântul Român, vorbind și scriind Les Roumonnis. Să îmi fie permis a-mi face un merit, afirmând că eu cel dintâiu am întrebuintat în limba franceză cuvintele de Roumain și de Roumanie. La Berlin, pe timpul petrecerii mele și chiar în

saloanele culte, mai tot așa de puțin cunoscut era și numele de Moldauer sau Vallacher. Mie mi se zicea der schwarze Grieche, pentru că aveam părul negru - și pe atunci Berlinul era încă un oraș cu totul și exclusiv al Germaniei de Nord, unde predomina mai cu deosebire figurile blonde.

Alexandru Humboldt, spirit eminentemente cercetător, îmi arată o deosebită dorință de a cunoaște în ce constă literatura noastră, și în deosebi m'a întrebat despre soarta și caracteristica Țiganilor noștri. Spre a-i satisface curiozitatea, eu am scris în limba germană o scurtă privire asupra micii noastre literaturi de pe atunci, pe care am publicat-o în *Lehmann's Magazin für die Litteratur des Auslandes*. Tot pentru Humboldt am publicat apoi o broșură în limba franceză, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains*, (Berlin, Behr., 1837), în prefața căreia chemam luarea aminte a filantropilor asupra acestui nenorocit popor, sclav în țara mea, în sânul Europei civilizate, și tratat ca lucru prin înseși legile țării noastre.

Vacanțele le petreceam ordinar în Pâmerania, la Schwienemünde, pe a-

tuncea un mic orășel pe țărmurile mării, sau la Hehringsdorf, sat mic, tot pe țărmul mării, și recomandat mai întâiu lui Wilibald Alexis (1798—1871), celebrul romancier, și care, deși eu nu aveam decât douăzeci de ani, mă luă în strânsă amicizie. Hehringsdorf astăzi este devenit orașul balnear mare și cel mai frecventat al Germaniei de Nord. Cu Wilibald Alexis am vizitat pe jos insula Rügen, castelul Putbus al familiei princiare Malte-Putbus, pădurile misterioase ale vechii cetăți vende Hertha și cetatea de pământ Arkona, punctul cel mai septentrional al Germaniei, care seamănă mult cu cetățile noastre de pământ, movila Răbăiei, cetatea dela Adjud și atâtea altele.

Wilibald Alexis, în plimbările noastre, mă iniția în marea lucrare ce se opera pe atunci în Germania, atât în privința unității politice, cât și în privința aspirațiunilor și sforțărilor burghezimii de a intra în viața politică, care până atunci aparținea mai cu deosebire nobilimii. El mai întâiu îmi dete amănunțimi asupra marii reforme care se făcuse în Prusia, adică emanciparea și împrumietărirea țăranilor prusieni, operată în timpul Re-

Regelui Frederic Wilhelm III (1797-1840) de către marii săi miniștri Stein (1757-1831) și Hardenberg (1750-1822), reformă care a însuflețit și a îmbărbătit națiunea prusiană, spre a scutura jugul francez care, după bătălia de la Iena. (1806), apăsa grumazii poporului german. Pastorul Ionas complectă învățătura mea în privința marii reforme; el puse în mâinile mele înseși actele marilor legiuiri, proclamațiilor și reformelor lui Frideric Wilhelm al III-lea și cu deosebire edictul din 14 Septembrie 1811, care s'a aplicat pe toată suprafața Statului Prusiei, desființând claca și orice alte servicii către stăpânii de moșii și prefăcând în proprietate absolută în mâna țăranilor, ogoarele țărănești, cu despăgubire în bani, odată răspunși sau prin rentă perpetuă, ori prin înapoierea unei părți de pământ. Pastorul Ionas mă făcu cunoscut și cu memoriul compus de principele Hardenberg, la Riga în 1812. Prin acest act important marele ministru arată Regelui necesitatea prefacerii chiar din temelie a organizației de atunci a Statului prusian, pentru a-i da o nouă viață prin

înlăturarea a tot ce era slab în el și prin deșteptarea de puteri nouă.

Iată cum înțelege el această reformă:

„Statul care s'ar noroci a înțelege adevăratul spirit al timpului și, prin înțelepciunea guvernului său, ar lua parte la acest plan universal, fără să aibă nevoie de comotțiuni violente, ar avea neapărat mari preferințe, și membrii săi ar trebui să binecuvânteze îngrijirea care ar lucra pentru dânsii într'un chip atât de binefăcător. Fără putere au fost toate acelea piedici care s'au opus torentului revoluțiunii, pentru că slăbiciunea, interesul egoist și ideile neîntemeiate le-au dirijat fără nicio chibzuială. Gândirea nebunească că chipul cel mai bun de a combate revoluțiunea ar fi de cele vechi și de a prigoni cu toată asprimea principiile și ideile izvorâte din ea, n'a avut alt rezultat decât că a desvoltat revoluțiunea și i-a dat o întindere din ce în ce mai mare. O revoluțiune, în bunul simț, o revoluțiune care ar avea de scop marea civilizare a omenirii, făcută prin înțelepciunea guvernului și nu prin impulsțiuni violente, cu atât mai mult ar trebui să fie privită ca țintă și ca principii povățuitoare. Prin-

cipii democratice într'un guvern monarhic se par a fi pentru Prusia formele cele mai potrivite.

Mai jos, Hardenberg recomandă pentru organizațiunea dinăuntru cea mai mare libertate și egalitate de drepturi între membrii Statului, regulate după principiul înțelept al unui Stat monarhic, și fiecare post în stat, fără excepțiune, să nu se mai păstreze cutărui sau cutărei clase, ci să se deschiză numai meritului din orice clasă.

Mai apoi sfârșește:

„Clasa cea mai numeroasă, cea mai importantă, aceea care până acum s'a neglijat și s'a împlinit mai mult, ar trebui cu preferință să fie un obiect al neadormitei îngrijiri a ocârmuirii, și a se desființa printr'o lege scurtă, bună și grabnică, toată servitudinea”.

Și ca soluțiune se propune:

„Concesiunea și statornicia pământurilor țărănești, ca liberă proprietate a țăranilor, cu despăgubirea stăpânilor de moșii, și așa a se ajunge la desființarea legămintelor între stăpânii de moșii, și între țărani!”

Intr'una din vacanțele de vară, comitetele Schwerin îmi dădu ospitalitatea în Schwerinsburg, vechiul cas-

tel al strămoşului său, Feldmareşalul lui Frederic cel Mare, comitele Schwerin. Acolo sub ochii mei văzui aplicarea legii de emancipaţiune făcută cu 25 de ani înainte. Am văzut pământurile emancipate, unele rămase în stăpânirea vechilor proprietari de moşii, altele trecute vechilor servi, deveniţi proprietari Alt Schwerin, şi satul nou clădit după emancipare, Neu-Schwerin.

Straniu lucru! Legea proprietăţii din Prusia avea mare asemănare cu condiţiunile proprietăţii rurale din ţările române. Principiul ce se găseşte în vechea noastră legislaţiune, pentru a se da ţăranului spre cultivare până la două treimi din întinderea moşiiilor, iar o treime se rezervă în seama stăpânului, exista şi în Prusia.

Aici am de adăugat că acest comite Schwerin, care îmi dăduse ospitalitatea în castelul său, deveni mai târziu şi în mai multe rânduri, un membru important în partidul liberal, şi chiar şi ministru de mai multe ori, în anii de mare luptă pentru Germania, între 1848 şi 1862.

Tot în timpul petrecerii mele în Berlin, prin camaradul meu de studii, fiul

cunoscutului istoric Kohlrausch, am fost prezentat ducesei de Cumberland, sora și Egeria Regelui Frederic Wilhelm al III-lea, și curând ajunsei în intimitatea Principelui Gheorghe, fiul Ducelui de Cumberland, care, după sui-rea pe tron a bătrânului Duce de Cumberland, deveni Principe regal, mai târziu însuși rege de Hanovra, sub numele de Gheorghe al V-lea și în fine detronat de către însuși vărul său Wilhelm I (1866).

Mulțumită contactului meu cu atâția bărbați însemnați ai Germaniei și primit în cercurile politice din Berlin, am avut fericita ocaziune și putința de a-mi îmbogăți mintea cu idei reformatoare, ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei. Da, Universității din Berlin, a doua mea mună. Universității Frederica Wilhelmina; da, exemplului ce mi-a dat amorul pentru patria germană și pe care l-am găsit în toate păturile societății germane, fie nobile, fie burghezime, datoresc eu amorul pentru patria română și spiritul liberal care m'a însuflețit în toate actele vieții mele.

In lungile mele lupte și lucrări, in

prigonirile înverșunate, care nu odată s'au încercat de a mă zdrobi, pururea am avut înaintea ochilor mei acele frumoase cuvinte pe care în memoriul său către Rege, le arată Principele Hardenberg ca puternicul mijloc de a reinălța caracterul și bărbăția poporului german pentru desrobirea sa de jugul străin, pentru ridicarea și mărirea Germaniei: „Principii democratice într'un guvern monarhic!”

Binevoitorii mei ascultători, nu crează cum că aceste cuvinte care le zic sunt complimente de curtean, adresate unui Hohenzollern, astăzi Rege al României.

Toată viața mea, și tânăr, și în vârstă coaptă, am mărturisit și în mai multe rânduri că culturii germane, că Universității din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți cari au operat reinălțarea și unitatea Germaniei, datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea, și că în focul patriotismului german s'a aprins făclia patriotismului meu român!

În anul 1864, când toți Românii erau departe încă de a gândi la chemarea tânărului Principe german Carol de Hohenzollern pe tronul României,

în mijlocul luptelor noastre pentru reformele politice și sociale, ce se operau atunci, când România era frământată prin greaua chestiune rurală, — în ședința Camerei din 1 Iunie 1864, eu am reprodus o parte din cele mai sus expuse, privitoare la reformele agrare operate în Prusia în anii 1807—1812; pe aceste date m'am întemeiat spre a răspunde primului ministru al României Unite, care combătea cu un talent demn de o cauză mai dreaptă, proiectul liberalilor pentru emanciparea și împrăștierea țăranilor.

Aducându-mi pururea aminte cuvintele Principelui Hardenberg: „monarhia întemeiată pe instituțiuni democratice”, m'am reîntors în țară la 1838 cu angajamentul, și l-am ținut cu întreaga mea generațiune, de a face din țara mea o monarhie întemeiată pe baze democratice, lucrând la desființarea robiei Țiganilor, la proclamarea egalității de drepturi și îndatoriri pentru toate clasele întregii națiuni române, la emanciparea clăcașilor și la deplina lor împrăștiere pe pământurile stăpânite de țăranii în secolii întregi, stropite cu sudoarea și sângele lor. Și Dumnezeu bun și milostiv mi-a

prelungit viața mea în destul, ca să pot ori asista, ori împreună lucra la săvârșirea acestor mari reforme și astăzi a mă bucura la bătrânețe de rodul sămânței depuse de noi în tinerețele noastre în mănosu! pământ al mamei-patrie!

Rog pe Majestățile Voastre, rog pe ascultători să-mi ierte aceste prolegomena, această digresiune ce am făcut-o înainte de a intra în materie. Bătrânii iubesc, o mai zic, a spune fapte din tinerețea lor!

Intrând în materie, voi desfășura trei date mari din istoria contemporană a renașterii României, trei reforme radicale săvârșite sub ochii noștri et quorum pars parva fui.

Acestea sunt:

I. Desrobirea Țiganilor.

II. Oborîrea pronomiilor 1) și privilegiilor de naștere și de castă și proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României.

III. Emanciparea țăranilor.

o o o

1) Inlăturarea drepturilor de întâietate.

I.

Desrobirea Țiganilor

Contemporanii mei își aduc aminte și aci am ca martor pe mai junele meu contemporan, pe colegul meu Alexandru Papadopol-Calimach, își aduc aminte ce erau Țiganii sunt acum 50 de ani, chiar atunci când razele civilizațiunii moderne împlânzise moravurile în toate societățile Europei și când sclavia nu mai avea domiciliul decât în Rusia și din nenorocire și în România.

Legea țării trata pe Țigani de lucru, vândut și cumpărat ca lucru, deși prin deriziune numărul sau individul se califică de suflet: am atâtea suflete de Țigani, am vândut și am cumpărat a-

lătea suflete de Țigani; în realitate, și mai ales stăpânii cari aveau puțini Țigani, îi tratau mai rău chiar decât prescripțiunile legii.

Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețele mele, am văzut ființe ome-nești purtând lanțuri la mâni sau la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate de frunte și legate prin colane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, — iată soarta nenorociților Țigani! Apoi disprețul pentru sfینtenia și legăturile de familie. Femeia luată dela bărbat, fata răpită dela părinți, copiii ruți dela sânul născătorilor lor și răslețiți, și despărțiți unii de alții, și vânduți ca vitele la deosebiți cumpărători în cele patru colțuri ale României. Nici umanitatea, nici religiunea, nici legea civilă nu aveau ocrotire pentru aceste nenorocite ființe; era un spectacol grozav, strigător la cer. De aceea, povățu-iți de spiritul secolului, de legile omenirii, un număr de boieri bătrâni și tineri au întreprins de a spăla patria lor de rușinea sclaviei.

Înainte ca chestiunea desrobirii Țiganilor să fi intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor, ea a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpânilor de Țigani. Mulți din aceștia, și numărul lor din zi în zi sporea, ori în viață, ori mai ales la moarte, își desrobeau, își iertau Țiganii. Întrebuințez cuvântul de iertare, pe care îl găsim în toate actele de desrobire; dar reforma era prea grea, ea jicnea prea multe interese, ca să se poată opera cu înlesnire.

Erau Țigani domnești și foarte mulți din aceștia constituiau un venit mare în bugetul Statului; erau Țigani mănăstirești și ai așezămintelor publice, ale cărora servicii intrau în trebuințele zilnice ale acestor comunități și erau, în fine, Țiganii particulari, Țiganii boierești, cari constituiau personalul de servitori în curțile boierești, bucătari, vizitii, rândași, feciori în casă, slujnice, bucătărese, cusătorițe. Boierii cei bogați aveau chiar capele de muzici sau tarafe de lăutari. Toate aceste funcțiuni se exercitau de Țigani. Desrobirea lor era dar combătută de trebuințele zilnice și casnice ale vieții fa-

miliilor; de aceea emanciparea nu s'a putut face decât treptat și sub două domnii, atât în Moldova, cât și în Muntenia.

Întâia lovire care s'a dat sclaviei a fost legea emancipării Țiganilor Statului și a mănăstirilor. Desrobirea s'a făcut mai întâiu în Moldova de către Domnul Mihail Sturdza prin două legi din 31 Ianuarie 1844, iar în Țara Românească de către Domnul Alexandru Ghica, printr'o lege din 1845.

Această emancipare, deși parțială, era hotărîtoare și pentru emanciparea Țiganilor particulari, rămași încă în sclavie. Toate mințile prevăzătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe pământul românesc sosise și că desrobirea Țiganilor particulari nu mai era decât o chestiune de timp. Un strigăt de bucurie a izbucnit din inima tuturor oamenilor luminați. Ochii, atât ai emancipaților, cât și ai acelor reținuți încă în fiarele sclaviei, dar insufleți de o dreaptă speranță, au vărsat șiroaie de lacrimi, și numele emancipatorilor Mihail Sturdza și Alexandru Ghica, mulți ani au răsunat sub bolta cerească. Noi tinerii din Moldova — vorbesc numai de acei cu cari im-

preună am lucrat — uitarăm în aceea zi lupta înverșunată ce făceam guvernului lui Mihail Sturdza, pentru abuzurile sale, pentru lipsa mai ales de orice justiție în țară; ne-am adunat, plini de entusiasm, hotărînd și hotărîți de a arăta Domnului că în fața unui act mare, junimea română știa gîndi și lucra înalt și bine! O deputațiune de tineri, între cari se aflau Costache Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rola, D. Rallet, P. Mavrogheni, și alți atîți — și al cărei orator fuseiu ales eu — se prezintă Domnului, spre a-i exprima recunoștința tinerei generațiuni. Mihail Sturdza în aceea zi și-a adus aminte că și el a fost tânăr și că era omul cel mai luminat al țării; el ne exprimă recunoștința sa, declarînd că în noi vedea viitorul țării, că nouă aparținea de a face din Moldova și Valachia o țară civilizată și o societate europeană și că stăruințele lui erau de a se pregăti acest viitor. Foaia științifică și literară, redactată de mine tipări un număr extraordinar din 6 Februarie 1844, în culoare verde, culoarea speranței, în care în proză și în versuri se cântă marea reformă.

Țiganii particulari au mai urmat a-și purta lanțurile, deși mult ușurate prin ideile noi și prin îmblânzirea moravurilor, până la căderea Domnilor reglementari în 1848. În București, prin marea proclamațiune revoluționară din 11 Iunie 1848, Țiganii auziră cuvântul armonios al libertății, ei deveneau cetățeni liberi; iată ce se zicea în acea proclamațiune: „Poporul român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ținea robi, și declară libertatea Țiganilor particulari. Cei ce au suferit până acuma rușinea păcatului de a avea robi, sunt iertați de poporul român; iar Patria, ca o mamă bună, din visteria sa va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă din această faptă creștinească”.

Dar curând revoluțiunea, măreța revoluțiune, toate marile reforme, fură călcate și zdrobite prin potcoavele caailor armatelor cotropitoare, și nenorociții emancipați fură din nou lănțuiți; dar sămânța era aruncată și curând ea trebui să-și poarte roadele sale. Tânăra generațiune a Moldovei nu încetă a cere desrobirea robilor particulari, atât în țară, cât și prin felurite broșuri, ce le publica în străinătate; așa

de exemplu, între alții, Alexandru Papadopol-Calimach scria la 1855, pentru emanciparea Țiganilor articolele sale publicate în Iași în Foiletonul Zimbrului, în Februarie 1856: „Un popor care păstrează robia, scrie el, merită să fie așezat în rândul popoarelor oșândite!”

Domnul Grigore Ghica al Moldovei, înainte de a depune frânele guvernului, după dispozițiunile tractatului de la Paris, voi să-și încoroneze domnia prin acte mari. Intre acestea figura și ultima lovire dată sclaviei, desrobirea Țiganilor particulari. Consilierii tronului, miniștrii, erau luați dintre tineri, din pleiada acelor care din democratizarea țărilor române făcuseră programa vieții lor. Ministrul de finanțe era Petru Mavrogheni; el și eu furăm însărcinați de Domn cu redacțiunea proiectului de lege; el fu votat, putem zice, cu unanimitate și cu entusiasm de către divanul ad-hoc, care pe atunci, în urma tractatului nefast de la Balta-Liman, devenise simulacrul Adunărilor legiuitoare desființate în 1848.

Entusiasmul Divanului ad-hoc era numai înainte-mergătorul entusiasmului general, ce pe atunci insufla toată

România, pentru viitoarea sa renaștere. Dovadă sutele de proprietari cari au respins orice despăgubire acordată lor de legiuirea emancipatoare. Numele acestora au fost publicate și aparține iubitului nostru coleg, zelosul nostru cercetător și colecționator, d-l Dimitrie Sturdza, să ne înprospăteze memoria și istoriei contemporane numele acelor cari, printr'o generoasă renunțare, au expiat păcatele lor și ale părinților lor, de a fi fost, ani lungi, stăpâni pe suflete de Țigani.

Cu o mică mândrie de Moldovean, să-mi fie permis de a spune că atât legea privitoare la emanciparea Țiganilor mănăstirești și ai Statului, cât și cea privitoare la emanciparea Țiganilor particulari, s'a votat mai întâiu în Moldova; și anume cea dintâiu în Iași în 31 Ianuarie 1844, iar în București în 1847; cea de a doua în Iași la 10 Decembrie 1855, și în București la 8 Februarie 1856.

Reforma emancipatoare a avut în rând efectele sale salutare: Afară de Țiganii lăieși, cari încă trăiesc în parte sub șatră, și afară de ursari, cari fac încă meseria de a domestici fiarele sălbatece, dar toluși se dau lucrului

pământului, mai toți astăzi, din celelalte clase de Țigani, s'au contopit în masa națiunii, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și asiatică și prin vivacitatea imaginațiunii lor; altmintrelea noi îi găsim în toate clasele societății noastre.

Deși dela proclamațiunea emancipățiunii nu sunt încă îndepliniți 50 de ani, Țiganii ne-au dat industriași, artiști, ofițeri distinși, buni administratori, medici și chiar oratori parlamentari.

Mă opresc aci.

Sunt sigur că părinții noștri, dacă s'ar scula din mormânt, văzând progresele ce au făcut sufletele țigănești emancipate de dâșii, nu s'ar căi de reforma umanitară proclamată de ei.

II

**Oborîrea pronomiilor și privilegiilor
de naștere și de castă și proclamarea
egalității politice și civile pentru
toți fii României.**

Sclavia neagră s'a desființat. este acum aproape de jumătate de secol, sclavia albă însă a mai durat încă zece ani; ea nu a luat sfârșit decât la 1864.

Dar înainte de a desveli contimporanilor mei luptele și împotrivirile la care a luat parte generațiunea mea, până ce, prin tăierea nodului gordian, am putut, în fine, întemeia și în România brațe libere și proprietate literară, să-mi fie iertat de a mă ocupa de o altă dată, nu mai puțin însemnată în istoria ci-

civilizațiunii României; voiesc a vă vorbi de ziua de 29 Octombrie, când de asemenea cu ziua de 4 August 1789, zi memorabilă în istoria Franței, am proclamat în România desființarea privilegiilor de naștere și de castă, desființarea pronomiilor boierești și înlocuirea lor prin egalitatea politică și civilă a tuturor Românilor.

Suntem prea aproape de epoca marelui reforme, pentru ca chiar tânără generațiune de astăzi să nu cunoască cel puțin în trăsături generale constituțiunea de privilegii și deosebirea de clase, care funcționa în România înainte anului 1857.

După legea veche a țării, în adevăr, fiecare Român putea deveni boier, dar încet-încet se creia în țările române un patriciat, o aristocrație sui generis, care își căuta din ce în ce mai mult asimilarea cu nobilimea din țările vecine, Ungaria și Polonia. Ocârmuirea țării se încredința, pot zice, numai unui număr restrâns de familii boierești, care, ori se trăgeau din persoane ce purtau rangurile de protpendadă, ori însiși erau investiți cu aceste ranguri.

Sub numele de Protipendadă se înțelegeau cele dintâiu cinci ranguri din Arhondologia boierească, adică: Marele Ban, Marele Logofăt, Marele Vistier și Marele Spătar, în Muntenia; Marele Logofăt, Marele Vornic, Marele Vistier, Marele Hatman și Marele Postelnic, în Moldova. Aceștia constituiau consiliul ocârmuitor; ei aveau apoi, fiecare, departamentul său, deosebit mai compunea apoi și divanul judecător în ultimă instanță. Celelalte trepte boierești compuneau boierii de starea a doua; aceștia ocupau serviciile de a doua mână, dar rare ori puteau să ajungă la treapta de consilieri ai Domnului sau de judecători divaniști.

Regulamentul Organic desființase de jure, această deosebire, însă de fapt ea tot se menținu, și mai ales în Moldova.

Boierii mari și mici erau apoi scutiți de plata tuturor dărilor, atât pentru persoana lor, cât și pentru imobilele lor; mai aveau dreptul de a scuti de dările publice un număr de contribuabili, aceștia sub nume de „scutelnici” „chrisovoliți”.

Privilegiile lor nu se opreau aci,

mulți din ei aveau dreptul de a primi dela ocnele statului cantități mari de sare, alții aveau drepturi de a scuti de plata vămii obiectele ce aduceau din străinătate pentru trebuința lor. M'aș întinde prea departe, dacă aș enumera cu deamănuntul toate privilegiile, favorurile, scutirile, de care se bucurau clasele boierești.

Rare ori un plebeu putea să străbată zidurile cetății, în care sta închisă boierimea Moldovei și a Țării Românești. În Muntenia, o singură dată, un Nilara, fiu de simplu negustor, a putut străbate incinta de fier a aristocrației și a ajunge Vistier Mare; în Moldova cu greu am putea găsi un al doilea caz; căci, în fapt, mai mult decât în drept, puterea boierimii era mai mare în Moldova. Un om din popor, un negustor, oricât de bogat ar fi fost, cu greu s'ar fi putut pune în fața unui boier, chiar cu ocaziunea scoaterii în licitație a veniturilor Statului sau a bunurilor mănăstirești.

Sub domnia lui Mihail Studza, în tinerețele mele, am văzut la mai multe licitațiuni cum boierii împărțiți pe județe luau, fără concurență, moșiile mănăstirești și apoi cu prețuri îndoite le

subarendau la acei cari din agricultură își făceau meseria vieții lor. Mi se pare că și în Țara Românească lucrurile se petreceau cam tot așa; cel puțin și astăzi se citează numele câtorva boieri, cari, chiar pe timpul Domnilor Alexandru Ghica și Bibescu, își asiguraseră monopolul luării în arendă a moșiilor Statului și ale mănăstirilor. Aceasta era banda neagră boierească, care, când privilegiile boierești au fost doborâte, a fost înlocuită prin banda neagră plebeiană, fără concursul căreia, mai până în zilele noastre, la licitațiile publice nu se putea lua o singură moșie în arendă.

După ce tinerețea română începu a se adăpa de ideile egalitare și civilizatrice ale marii revoluțiuni franceze, această stare de lucruri nu mai putu dura. Când în București, revoluțiunea dela 1848 puse sfârșit domniei lui G. Bibescu, unul din articolii manifestului guvernului provizoriu declara: „Egalitatea drepturilor politice și contribuțiunea generală la dările și sarcinile Statului”, precum și tot acest mare act declara emanciparea clăcășilor, făcuți proprietari, prin despăgubire, și desrobirea Țiganilor iarăși prin

despăgubire. Dar marea reformă fu în-năbușită odată cu înnăbușirea revolu-țiunii, și regimul de privilegii, de scu-tiri, de favoruri, redeveni o stare le-gală în Principate odată cu orându-rea Domnilor timpurari, numiți de Poartă și de Rusia, în conformitate cu Convențiunea dela Balta Liman.

Însă acest arbor secular al privile-giilor își primise o lovitură de moarte, după care nu se mai putu îndrepta. Arborele desrădăcinat trebuia să cadă, și el căzu prin votul dat de Adunarea mună în ziua de 29 Octombrie 1857, care apoi fu ratificat de Europa în-treagă prin art. 46 al Convențiunii dela Paris. Votul din 29 Octombrie 1857 are o prea mare importanță în istoria civilizațiunii moderne a României, ziua în care s'a dat acest vot ocupă un loc prea mare în vicața bătrânei genera-țiuni care a așternut bazele nașterii României. — pentru ea să nu am de plăcută datorie de a improspăta tine-rei generațiunii memorabilul vot dat în unanimitate și cuprinzând pe înșiși re-prezentanții regimului privilegiilor, vot care a democratizat deapururea socie-tatea română.

Și aici câteva cuvinte, spre a expli-

ca cum acest vot s'a dat de Adunarea-mună din Iași și nu de aceea din București.

Congresul din Paris, Puterile, după propunerile Lordului Clarendon, a hotărît că populațiunile din Principatele Române vor fi consultate asupra viitoareii organizațiuni a patriei lor. Un volum întreg n'ar ajunge, spre a descrie toate împrejurările, greutățile și conflictele prin care am trecut, pentru ca să ajungem la înțelegerea și convocarea Adunărilor-mune din Iași și din București. Nu voi îndeplini această sarcină astăzi; ea n'ar intra în marginile strâmte ale unei conferințe; voi nota numai că Adunările-mune, de abia întrunite, au dat o direcțiune cu totul opusă activității lor.

Adunarea din București s'a mărginit numai a se rosti în privința organizațiunii politice a țărilor române, zicând ca principiu, și poate că avea cuvânt, că de vreme ce Europa deja recunoscuse țărilor române deplina autonomie, apoi Europa nu avea misiune de a interveni în organizațiunea dinăuntru a Statelor române. Adunarea din București proclamă numai bazele

organizațiunii politice, adică cunoscu-tele pe atunci patru sau cinci puncte:

- a) Autonomia Principatelor;
- b) Unirea lor;
- c) Un Principe străin în capul nou-lui Stat;
- d) Neutralitatea țării și
- e) Un guvern reprezentativ consti-tuțional.

Aceste puncte, odată recunoscute de Europa, aparțineau națiunii române din nou convocată, a se rosti asupra tutu-ror chestiunilor privitoare la organi-zațiunea dinăuntru.

Adunarea-mună din Iași n'a urmat tot așa. Noi, reprezentanții Moldovei, în privința dorințelor noastre pentru organizațiunea politică a Statului ro-mân, am urmat pe frații noștri, re-prezentanții Munteniei; și noi am cerut recunoașterea autonomiei țării, unirea lor sub un Principe străin, neutrali-tatea și regimul constituțional paria-mentar; dar n'am voit a ne opri aci. Făcând rezervele noastre în privința dreptului ce voia Europa a-și însuși, adică de a interveni în organizațiunea dinăuntru a unei țări, a cărei autono-mie nu se pune la îndoială de nicio putere europeană, totuși am crezut că

era bine — și astăzi recunosc că bine am făcut — să exprimăm Europei și chipul nostru de vedere în privința reformelor dinăuntru, adică cum înțelegem noi să facem din patria noastră un Stat european, o societate europeană și democratică.

Dela întâiele noastre ședințe, Adunarea din Iași a făcut un program despre deosebitele chestiuni asupra cărora înțelegem a ne rosti. Acest program cuprinde un plan întreg de reforme: organizațiunea politică, administrativă, financiară, drepturile și îndatoririle cetățenilor, reforma clerului, desființarea clăcii și emanciparea proprietății și toate celelalte reforme care băteau la ușă.

Noi ne ziceam, cu drept cuvânt, că a arăta Europei dorințele noastre de a ne europeniza patria, era a atrage simpatiile și sprijinul marilor puteri și a însăși opiniei publice din străinătate. Credeam că am nimerit, urmând acest drum.

Comisiunea internațională, compusă din reprezentanții marilor Puteri și întrunită la București, și-a însușit mai toate dorințele exprimate de adunarea ad-hoc a Moldovei, și pe acestea și-a

intemeiat raportul său către Congres. Pe dorințele Moldovei s'a întemeiat și Europa în elaborarea și încheierea Convențiunii dela Paris, care, cuprinzând soluțiunile rostite de noi Moldovenii, ne-a fost octroiată 1) și-a și fost primită de noi ca o adevărată Constituțiune până la înlocuirea ei prin Statutul din 2 Mai 1864 și prin Constituțiunea noastră națională din 1866.

În adunarea noastră ad-hoc, punctele principale ale reformelor fură încredințate spre studiere la deosebite comisiuni rânduite din sânul Adunării. Statornicirea drepturilor politice ale Românilor fu încredințată unei comisiuni compusă din Mihail Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Costache Rola, D. Miculescu, I. Fotea, D. Cozadini, și I. Chrisanti. Raportor era numit repausatul Vasile Mălinescu.

În ziua de 29 Octombrie 1857, Vasile Mălinescu citi raportul său asupra punctului al VII-lea, atingător de egalitatea înaintea legii, accesibilitatea tuturor Românilor la toate funcțiunile Statului, așezarea dreaptă și gene-

1) Îngăduită, acceptată.

rală a contribuțiilor, supunerea tuturor la conscripțiunea militară.

Proiectul de încheiere a fost modificat prin câteva amendamente în considerante propuse de Dimitrie Rallet; apoi Adunarea, prin sculare și ședere, a adoptat în unanimitate și cu aclamație desființarea privilegiilor de clasă.

Vice-Președintele, Constantin Negri, felicitând adunarea pentru votul ei, a adăugat că abnegația vechilor clase privilegiate arată patriotismul care însuflă adunarea, căci era un act ce avea a fi prețuit nu numai de nație, dar și de Europa și de istorie.

Actul votat, care abătea un arbore secular, este prea important, spre a nu-l reproduce împreună cu subscrierile cetățenilor cari au dat țării organizațiunea democratică de azi. Il reproduc aci întreg, precum este publicat în Nr. 7 al Buletinului ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei:

„Astăzi, anul una mie opt sute cincizeci și șapte, luna Octombrie în douăzeci și nouă zile;

„Luând aminte că legile unui Stat sunt sufletul său, că dela principiile care predominesc la alcătuirea legilor

atârnă viața, puterea și propășirea națiilor;

„Luând aminte că singurul mijloc de a vindeca rănilile de care pătimizește astăzi țara este așezarea unor legiuiri înțelepte, îmbinând datinele vechi, trebuințele de față și cererile veacului;

„Luând aminte că respectul către legi este cea dintâi condiție a trăinicieii lor;

„Că o lege atunci poate fi mai respectată, când, ieșită din sânul nației, va avea deopotrivă pentru toți aceeași măsură;

„Că dreptatea cere dar ca toți să fie egali dinaintea legii;

„Luând aminte că cea mai sfântă datorie a fiecărui este de a contribui la susținerea Statului;

Că, după datinele vechi, nimeni nu era scutit dela nicio îndatorire către Stat;

„Că boierimea abia la 1737, prin hrisovul Domnului Mavrocordat, pentru întâia oară s'a scutit de dajdie și de alte dări către visterie;

„Că în urmă, sprijinind sarcinile Statului mai mult numai asupra unor clase, s'au făcut împovărătoare pentru ele;

„Luând aminte că dela dreapta cum-

pănită așezare și repartiție a contribuțiilor atârnă nu numai prosperitatea materială a unei țări, dar în parte chiar și propășirea ei morală și intelectuală;

„Că cu dreptul este, ca în măsură cum garantează Statul la toți deopotrivă toate foloasele și indemnările, de asemenea cu toți să se supue dărilor în proporția averii lor fără deosebire;

„Luând aminte că darea oamenilor la oaste este o îndatorire pentru paza țării și siguranța fiecărui cetățean;

„Că precum oastea este menită a apăra patria comună, datori sunt cu toții deopotrivă și fără deosebire, să se supue la conscripția militară;

„Luând aminte iarăși că eficacitatea legilor atârnă dela stricta lor punere în lucrare;

„Că meritul singur fără niciun fel de altă considerație sau distincție, trebuie în viitor să fie un titlu îndestulător, pentru a putea ajunge la toate funcțiunile Statului;

„Că această puțință trebuie a se recunoaște fiecăruia;

„Că numai prin legiuiri înțelepte și drepte, nația română poate înainta pe calea propășirii;

„Luând în privire, în sfârșit că privilegiile de clase trebuie a fi desființate;

„Adunarea ad-hoc a Moldovei dorește a se adopta la viitoarea reorganizație, ca principii fundamentale:

„I. Privilegiile de clase vor fi desființate în România,

„II. Egalitatea tuturor Românilor înaintea legii,

„III. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire,

„IV. Supunerea tuturor la conscripția militară,

„V. Accesibilitatea pentru toți Români la funcțiunile Statului.

Votează pentru, șaptezeci și trei membri și anume d-nii: P. Sf. Sa Episcopul Nectarie Hermeziu, P. Sf. Sa Episcopul Filaret Scriban, P. Sf. Sa Episcopul Calinic Miclescu, Preacuvioșia Sa Arhimandritul Melchisedec, Sf. Sa Economul Dimitrie Mateaș, Dimitrie Miclescu, Constantin Bădărău, Dănilă Bălan, Dr. A. Fătu, Dimitrie Cazadin, Vasile Mălinescu, Mihail Kogălniceanu, Iancu Docan, Gheorghe Masian, Dr. C. Vârnav, Dimitrie Savin, Niculae Cananău, Ștefan Călin, Simion

Stanciu. Sebastian Canano, Alecu Jianu, Constantin Morțun, Gheorghe Vârlan, Teodor sin Pavel, Dimitrie Grigoriu, Grigorie Balș, Mihail Jora, Constantin Ostahi, Dimitrie Gheorghiyadi, Gh. Sturdza, Const. Sturdza, Gr. Vârnav, Iancu Levărdă, Constantin Roset, Dimitrie Krakte, Ion a Babei, Petru Brăescu, Ion Roată, Vasile Sturdza, Alecu Tereachiu, Ioniță Hrisanti, Vasile Balaiăș, Constantin Iacovaki, Lascar Catargiu, Iancu Fotea, Răducanu Sava, Alecu Cuza, Grigorie Șuțu, Manolaki Costaki, Vasile Stan, Dr. Costin, Niculae Carp, Constantin Sturdza (Vaslui), Ion Olariu, Dimitrie Ghidionescu, N. Catargiu, Niculae Bosie, Pandelachi Croitoriu, Niculae Iamandi, Lazăr Galliardi, Iancu Cantacuzin, Grigorie Costaki, Constantin Știun, Ion Boșca, Timofti Sacalov, Dimitrie Ralet, Constantin Hurmuzaki, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu, Constantin Roa și Constantin Negre.

„Iar contra nu a fost nimenea. S'a abținut de a vot d-l Dimitrie Rumov. N'au fost lață la votare Inalt Preasfinția sa Mitropolitul și d-nii Iordachi Pruncu, Vasiliu, Nicolau.

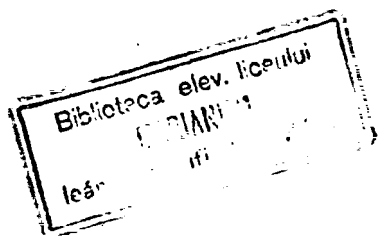
„Conform § 79 din Regulamentul A-

dunării, d-l vice-prezidentul declară că Adunarea a încuviințat”.

Sanctiunea acestui vot a dat-o Europa mai cu deosebire prin articolul 16 al Convențiunii din Paris.

Națiunea întreagă a acceptat marea reformă, și fiecare, foști Domni, boieri mari, boieri mici, trepte privilegiate, au primit reforma egalitară, lepădând, chiar fără legi speciale, tot ce derivă din vechiul regim, tot ce seamănă chiar cu vechiul regim. Așa, fără chiar lege specială, boierii s'au desbrăcat de titlurile bizantine, care formau arhondologia română și s'au supus la dările generale către Stat.

Pentru istorie voiu aminti că numai doi boieri, foști privilegiați, s'au arătat împotrivor mării reforme: în Moldova repauzatul Vornic Iordache Beldiman s'a refuzat de a plăti contribuțiunea personală, lăsând de a i se împlini căciula pentru acoperirea acestei dări; în Țara Românească singur repauzatul Ioan Manu a urmat să subscrie până la moartea sa „Ioan Manu, Mare Vornic”.

III

Emanciparea țăranilor.

Vin acum la ultima și marea reformă operată de generațiunea mea: Desființarea clăcii, emanciparea brațelor și deplina împrăștierea a țăranilor și pământurile muncite de ei.

A face istoricul chestiunii rurale în țările române, este a scrie însăși istoria a trei secole de împilări făcute poporului român. Tomuri întregi ar trebui spre a arăta cum Domnii români, veniți din Maramureș și din Făgăraș, spre a fonda Statele române, Moldova și Muntenia, au găsit aceste țări nu pustii, ci locuite de populațiuni sdrăvene, moșnașe 1) și libere; cum aces-

1) Vechi pe pământ, de demult.

tea în cursul veacurilor și sub Domnii cei mai valoroși, drept răsplată a lungilor lupte ce au susținut pentru apărarea și mărirea mării moșii, Patria, au fost prefăcuți în robi, lipiți pământului sub nume de rumâni și de vecini. Ca țărani blânzi și răbdători, aceștia au răbdat munca și iobăgia, dar pururea, la ivirea oricărei inimi de Domn mai bune, neconținut au sperat și au cerut dreptate.

Eruditul nostru coleg, bunul meu amic Alexandru Papadopol-Calimach, a descris două zile din istoria secolului din urmă, care, în bolta neagră a tiraniei și a cruzimii, strălucesc ca singure două stele, ca singure două puncte luminoase, — zilele de 3 August 1746 și 6 Aprilie 1749 — când în București și în Iași, sub un Domn fanariot, adunările cu sobor au desființat *rumânia și vecinătatea*.

Desrobirea de *jure* a țăranilor români s'a proclamat prin aceste două acte memorabile. Inșă *rumânii și vecinii* au continuat a mai fi priviți ca Țigani, de a mai fi vânduți ca Țigani, tatăl la unul, mama la altul, fiul la un al treilea și fiica la un al patrulea cumpărător. **BIBLIOTECĂ** țărani, deși decretați slo-

P.F.C. 1900

10 - 5072

1465554-1900

bozi, tot au rămas lipiți pământului, continuând a munci tot anul fără milă și cruțare moșiile boierești și mănăstirești.

În tot secolul al XVIII-lea, Statul, luând în privire că numai țărănimea plătea dări, că numai țărănimea purta toate sarcinile publice; văzând sărăcia și apoi chiar fugirea peste hotare a populațiunii rurale, se încercă a regula această muncă, a pune cap nesațiului proprietarilor de moși.

O literatură întreagă formează urbariile, ponturile și așezământurile pentru determinarea muncii, dar vreo prefacere mare nu se opera, cu toată protecțiunea Domnilor și îngrijirea visternicilor de a îmbunătăți soarta materiei impozabile, singura care era chemată a umplea lada visteriei. Forța lucrurilor era mai puternică decât chiar legiuirile domnești.

Țăranul era singurul factor, singurul venit al boierului; și nu trebuie să ne mirăm de aceasta, dacă chiar după promulgarea art. 46 din Convențiunea dela Paris, care rostea că se va proceda fără întârziere la revizuirea legii care regulează relațiile dintre proprietarii de moși și cultivato-

rii de pământ în vedere de a îmbunătăți soarta acestor din urmă, — în anul 1862, în plin parlament, întâiul prim-ministru al României-Unite proclama tristul și durerosul adevăr că brațele țăranului constituiau capitalul proprietarilor.

Ce reformă, ce ușurare se putea face, când Domnii aveau dinaintea lor pilda morții silnice a bătrânului Grigorie Ghica Moldoveanul, căzut victimă, nu atât a protestului său patriotic contra luării Bucovinei, cât a plângerilor și intrigilor boierilor către Poartă, pentru că Domnul patriot ușurase condițiunea muncitorilor de pământ, regulând și mărginind munca lor la 12 zile în cursul unui an.

Încă este cu neputință de a mă întinde asupra chestiunii rurale în trecut; voi atinge numai faptele petrecute în timpurile generațiunii mele, acele fapte la care am asistat sau ca spectator sau ca împreună-făptuitor.

Ideile de emanciparea țăranilor români nu le-am avut numai eu, culesc în timpul vieții mele de student la Universitatea din Berlin; le-au avut toți junii mei contemporani, fie că ei s'au adăpat la sorgintea civilizațiunii ger-

mane, fie că ei s'au nutrit de civilizațiunea franceză. Toți câți ne-am întors în țară din școlile străine, ne-am dat de misiune: desrobirea țăranilor de lanțurile iobăgiei, a pontului și a clăcii; constituirea proprietății mari și mici ca proprietate liberă și absolută, ca proprietate occidentală. De aceea oricând, în țară sau în străinătate, Junimea română, în adunările sale, a fost chemată a se rosti despre reformele care trebuiau a se introduce în România, întâia reformă, care prima pe toate celelalte, era emanciparea țăranilor.

La 1840, tinerii români din Paris ținură o întrunire în care Costache Negri proclamă necesitatea improprietăririi țăranilor, ca o reformă de care atârna însuși viitorul Statului român. În 1846, Nicolae Bălcescu a publicat în „Magazinul istoric” lucrarea sa asupra stării sociale a muncitorului plugar în statele române, în care fiecare frază este un strigăt la cer în favoarea nenorociților asupriți. Astăzi încă această lucrare este pledoaierea cel mai eloquent și cel mai veridic în favoarea mării reforme, care de abia s'a putut săvârși în 1861. Cuvintele lui Bălcescu în curând aveau să pună

chestiunea la ordinea zilei. Toate spiritele luminate, toate inimile fierbinți își însușiră soluțiunea chestiunii, ca un fel nobil al activității vieții lor.

Doi ani în urmă, în 1818, revoluțiunea din București, prin proclamația sa, adresa următoarele frumoase cuvinte în favoarea țăranimii române:

„Poporul român împarte dreptatea deopotrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai vărtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii patriei cei adevărați, ce au fost detăimați atât îndelung cu numele glorios de Rumân, ce au purtat toate greutatețile țării prin munca lor de atâtea veacuri, au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari înșiși, și au drept înaintea generozității proprietarilor, înaintea dreptății patriei, — își cer o părticică de pământ îndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale, părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și patria le-o dă, și patria iară, ca o mamă bună și dreaptă, va despăgubi de fiecare proprietar de mica părticică ce o va da săracului ce nu are pământ.

lul său, după strigarea dreptății, după glasul Evangheliei, după inima cea frumoasă a Românilor, în care au aflat parte străinii întotdeauna, necum frații lor, hrănitorii lor, țaria lor cea adevărată. Claca dar și acea infamă iobăgie se desființează; săteanul fără pământ se face proprietar și țarie neînvinsă celor mai avuți în folosul tuturor și în paguba nimănui; visteria va despăgubi pe toți!"

În Moldova, jumimea refugiată la Cernăuți, formula și ea programul său politic, economic și social, sub titlul de „Dorințele partidului național din Moldova”. Redacțiunea mi-a fost încredințată mie, carele am și publicat acest act într'o broșură tipărită în Cernăuți. Iată punctul privitor la chestiunea țărănească, cum se zicea pe atunci:

„Art. V. — A se obori boierescul și a se face proprietari pe toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului; această despăgubire și modul ei se vor hotări de cea întâia obștească adunare...” Pe urmă urmează, după acest punct, o lungă expunere a motivelor legale și a necesităților economice, care reclamau această reformă.

Această reformă a rămas numai ca o profesiune de credință a viitorului pentru partidul național; realizarea reformei a fost însă statornic urmărită de propuitorii ei în toate ocaziunile și în curs de 16 ani, până la 1864.

Nu a fost tot așa în Țara Românească.

Indată după proclamarea guvernului provizoriu, s'a orânduit o comisiune compusă de reprezentanți ai proprietarilor mari și de deputați săteni, ca să dezbată amănuntele reformei și despăgubirea cuvenită proprietariilor; vicepreședinte al acestei comisiuni era bătrânul Ioan Ionescu, fratele iubitului nostru coleg Nicolae Ionescu, și care astăzi își petrece adâncile sale bătrânețe la proprietatea sa Bradul din județul Roman.

Dezbaterile acestei comisiuni, publicată în „Pruncul Român”, sunt foarte instructive, și sunt dator a recunoaște că partea frumoasă și serioasă a dezbaterilor nu au făcut-o proprietarii, reprezentati prin d-nii Lens, Robescu și Lahovari (nu li se spun prenumele în protocoale). Preotul Neagu, deputații săteni Badea, Ene Cojocaru și Scurtuțescu, se deosebesc din contră prin se-

rizitatea cuvântului, temeinicia argumentelor și chiar elocința cu care au apărat cauza țărănească. Un singur cuvânt n'a fost rostit propunind luarea pământurilor lucrate de țărani fără o deplină despăgubire.

La întrebarea făcută de reprezentanții proprietarilor: cu ce țărani, săraci cum sunt, vor despăgubi pe proprietari? Deputații țărani, ridicând brațele lor înnegrite de arșița soarelui și pline de rănila muncii silnice, le-au răspuns: „Cu aceste brațe robite, noi am muncit veacuri și am purtat toate cheltuielile stăpânilor de moșii; libere brațele noastre vor munci îndoit și fiți siguri că nu vă vom lăsa păgubași de ce dreptatea țării va hotărî să vă plătim”. Acest limbajiu în gura țărănilor, în loc de a liniști, întărește reacțiunea. Strigătele lor din zi în zi se ridicau mai tare, ele își găsiră un vinovat răsunet în tabăra dușmanilor mișcării naționale, încurajați și prin știrea că armata turcească și rusească se apropie de hotarele României.

Locotenența Domnească slăbi înaintea acestei reacțiuni, și prin decretul său, purtând numele lui Tell, Eliad și N. Golescu, cu data de 19 August

1848, ea suspendă ședințele comisiunii sau, mai drept vorbind, desființă însăși comisiunea. Locotenența merse mai departe: ea ordonă chiar pe cale executivă îndatorirea sătenilor de a face arăturile de toamnă!

Negreșit că această măsură era de natură a agita populațiunile rurale și a le face a-și pierde încrederea în hotărârile Locotenenței Domnești, hotărâri care purtau titlul de Dreptate și Frăție și erau făcute în numele poporului român. Locotenenții princieri se siliră a liniști spiritele printr'o nouă proclamațiune ce o am sub ochi. Ea este datată din 6 Septembrie 1848, și se silște a găsi o scuză a măsurilor silnice decretate mai înainte în contra proclamațiunii din 11 Junie, luând ca pretext că cele mai multe moșii din Țara Românească, fiind date cu arendă, contracții 1) ar încerca pagube și ar alerga la pretenții neprecurmuate. Acestea fiind cuvintele, zice decretul, ce au silit pe guvern la luarea măsurilor poruńcitate până astăzi, Locotenența socotește însă de netăgăduită datorie a sa de a da în cunoștința țării, că încă

1) Cei cari închelaseră construcții, angajament.

dela 11 Iunie articolul 13 al proclamației este consfințit și clăcașii vor fi scutiți și liberi de clacă, de iobăgie, de ziua de plug și de carul de lemne, fără a mai putea nicio silă a-i mai întoarce la aceste îndatoriri asupra-țoare.

Dumnezeu să aleagă din aceste decrete contrazicătoare!

Guvernul provizoriu din București reculă 1) dinaintea invaziei armatelor turcești și rusești.

Revoluțiunea a fost înăbușită, și cu dânsa înăbușite au fost toate reformele proiectate. Numai generosul sânge al pompierilor eroi, vărsat în dealul Spirei, a salvat onoarea Patriei în doliu. După aceea jugul secular s'a reîntemeiat mai tare și mai crud asupra grumazilor bieților țărani și aceasta sub protecțiunea baionetelor străine.

Se subscrie Convențiunea dela Balta-Liman. Adunările legiuitoare se suspendară și, în locul Domnilor aleși de țară și pe viață, se numără în Constantinopol, cu aprobațiunea Rusiei, doi Domni, numai pe șapte ani, Barbu

1) Dete îndărat.

Știrbei în București și Grigorie Ghica în Iași. În acele zile de restriște, Providența dădu însă țăranilor o mângâiere prin calitățile domnilor noi numiți: Barbu Știrbei era un bun și înțelept administrator și Grigorie Ghica era un bun patriot, o inimă generoasă aprinsă de iubirea poporului său.

După dispozițiuni e luate de Curțile suzerane și protectrice, precum se zicea pe atunci, Domnii numiră două comisiuni însărcinate de a elabora nouă proiecte de reformare a relațiilor dintre proprietarii de moșii și dintre cultivatorii de pământ. Aceste proiecte, odată făcute, ele fură întărite printr'un hatașerif 1) al Sultanului și publicate apoi de către Domnii în ambele principate.

Nouile legiuiri se resimțiră de agitațiunea țărănească.

În Țara Românească, autorii mișcării naționale proclamaseră emanciparea țăranilor prin desființarea clăcii și împroprietărirea lor; această proclamație devenise pentru țărani muntoni o evanghelică, o legendă. Proprietarii, de altă parte, tăgăduiau țăranilor orice

1) Poruncă scrisă de mâna Sultanului.

drept asupra moșiilor. Vodă Știrbei, mare proprietar, introduse dar în legiuirea sa acest din urmă ordin de idei: tăgăda țăranului a orice drept asupra pământului, chiar a acelor drepturi care le erau recunoscute de secolii, recunoscute, în cele din urmă, chiar de Codul Caragea.

Țăranii fură clasificați în noua legiuire de chiriași. La fiecare șapte ani, stăpânii aveau drept de a izgoni de pe moșie prisosul populațiunii fără despăgubire, chiar pentru casele și sădirile lor; mai rău decât în Turcia, decât în Dobrogea, unde, la intrarea lor, Români au găsit legea otomană recunoscând ca proprietate *mulk*, adică proprietate absolută, casa și sădirile țăranilor, fie musulmani, fie creștini.

Însă aplicarea acestei legi a găsit o împotrivire hotărâtă, absolută, din partea țăranilor în toată Muntenia. Oamenii de ordine ca totdeauna, nerevoltându-se nicăierea, precum veacuri au făcut și părinții lor, țăranii resignați, dar sperând timpuri mai bune, drept singură împotrivire, au stat cu brațele încrucișate, în loc de a le pune la muncă.

Această atitudine fermă a dat de gândire și Domnului Vodă Știrbei, bun administrator și mare gospodar; el înțelese toată gravitatea situațiunii, el lăsă dar să se realizeze ce însăși legiuirea sa zice, că legiuirea avea de scop numai ajungerea la săvârșire de alcătuire sau tocmeți agricole de bună voie săvârșite între proprietarii de moșii și între cultivatorii de pământ. Și așa se și întâmplă; mai nicăieri noua legiuire nu fu pusă în lucrare; proprietarii se mulțumiră să li se dea de către țărani dijma din semănăturile făcute de ei 1), și să li se dea câte una sau două podvezi, iar moșia întreagă rămâne în folosul țăranilor.

Această reformă era departe de principiul creării micii proprietăți, proprietății absolute și individuale urmărite de generațiunea progresistă. Legea lui Vodă Știrbei creia un fel de comunism, care a îngreuiat mult aplicarea legii rurale din 1864.

N'a fost tot așa cu noua legiuire din Moldova.

1) Ca bacslș, ca mită.

Grigore Ghica, deabia instalat Domn, își formă noul său minister din bărbați luați din partidul național sau partizani ai nouilor reforme, anume: Alexandru Sturdza, președinte de consiliu și ministru de interne, bărbat care, în calitate de vistier, sub domnia lui Mihail Sturdza, s'a arătat pururea cu mare îngrijire pentru țărani, ca materie impozabilă; el luă de director pe Costache Rolla; — Prințul Gheorghe Șuțu la departamentul de finanțe, având ca director pe Ioan Silion; — Alexandru Costache Sturdza, repauzatul nostru consul general la Salonic, a fost numit postelnic, secretar de Stat; — la departamentul justiției, Petru Rosset-Bălănescu, părintele lui Niculae Rosset-Bălănescu, ministru de externe sub Cuza-Vodă și care m'a ajutat mult la înlăturarea piedicilor și intrigilor în contra decretării și aplicării legii rurale din 1864; director al ministerului Justiției a fost numit Dimitrie Rallet, acela care în 1848 a scris o întreagă literatură în contra regimului lui Mihail Sturdza și în deosebi „Plutarhul Moldovei”; — la hătmănie sau ministerul de războiu, a fost numit Teodor Balș, zis tânărul și vii-

torul caimacan, după retragerea din domnie a lui Grigorie Ghica, la începutul războiului turco-rusesc din 1854; — la vornicia bisericească și epitropia învățaturii publice, într'alte cuvinte la ministerul cultelor și instrucțiunii publice, a fost chemat Nicu Ghica Comăneșteanu, văr al Domnului, patriot înflăcărat, spirit înalt, partizan înfocat al reformelor sociale, și care întrunea în el toate calitățile bune, fără un singur defect, al Ghiculeștilor; — șef al poliției capitalei a fost numit Petru Mavrogheni, viitorul și cel mai capabil bărbat de finanțe al României.

Cu un asemenea Domn ca Grigorie Ghica Vodă, și cu așa miniștri, noua lege rurală nu putea să fie decât o lege de progres, decât o lege blândă, părintească, pentru țărani. Noua legiuire consfinți drepturile seculare ale țăranilor, hotărî ca ogoarele țărănești să fie alese și stâlpite, țăranii să nu poată fi strămutați din ele; se desființă dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpânii de moșii era bine determinată. Această lege era înainte mergătoare și pregătitoare legii rurale din 1864. Dacă ea n'a produs efectele salutare care se așteptau de bunul

Domnitor, cauza trebuie căutată în atotputernicia proprietarilor, în slăbiciunea guvernului, care, prin însăși instituția sa, era provizoriu și, prin urmare, fără putere.

Iată în ce stare se găsea ajunsă chestiunea rurală, când Tractatul din Paris decretă că populațiunile din Țările române vor fi consultate, și când în Adunările-mume, țărani, pontășii, căcașii, iobagii, veniră de luară loc alături cu foștii Domni, cu boierii stăpâni de moșii, cu Episcopii și cu egumenii dela mănăstiri (și aceștia erau stăpâni de moșii și adesea mai împilători pentru țărani decât chiar boierii încărcăți cu datorii și cu numeroasă familie).

În adunarea din Iași, cu deosebire de cea din București, cum am arătat mai sus, între alte reforme de organizație dinăuntru, a venit la ordinea zilei și chestia legii rurale.

Deputații țărani, în număr de 14, au venit în mijlocul nostru slabi, purtând pe fruntea lor stigmatul muncii silite, și pot zice chiar goi. De puoare pentru străini și pentru Adunarea în care ei intrau ca reprezentanți a mai mult de un milion de împilați.

Unioniștii s'au grăbit a le înlesni cumpărarea de haine nouă.

Țăranii moldoveni, în desbaterile Camerii ca și fiii lor în câmpiile Bulgariei, au dovedit că în vinele lor curge încă sângele Romanilor, cuceritorii lumii. Respectuoși, dar fără înjosire către nobilii lor colegi și stăpâni, însă liniștiți și fermi, ei s'au arătat pururea demni, chiar când în față li se tăgăduiau drepturile, chiar când li se imputa lenea ca cauză a sărăciei lor; ei în curând, prin atitudinea lor, au ajuns a impune stimă chiar asupraitorilor lor. Cu drept cuvânt dar li s'a aplicat numirea de talpa casei, numire care eu am scris-o sub fotografia reprezentând pe deputații pontași și pe care am trimis-o lui C. A. Rosetti. (Un exemplar din această fotografie se află încă astăzi expus în sala de conferințe a Camerei noastre de deputați).

În marea luptă pentru Unire, deputații țărani au resistat la toate încercările de corupțiune și la promisiunile separatiștilor; ei au stat credincioși alături cu unioniștii. Și când, în ziua de 7 Octombrie 1857, în a șaptea ședință, Adunarea ad-hoc a votat, afară de două voturi, al logofătului Alecu

Balș și al locțiitorului Episcopului de Roman, Hermeziu, propunerea pentru Unirea Principatelor prezentată de mine și când votul s'a proclamat de Președinte, Ioan Roată, deputatul țăranilor din județul Putna, a exclamat în gura mare în numele celorlalți deputați clăcași: noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se îndura.

În ziua de 9 Noembrie 1857, în a 16-a ședință a Adunării, repausatul Anastasie Panu a dat citire propunerii locuitorilor ponași exprimând dorințele țăranimii. Această propunere este una din pledoariile cele mai elocvente în favoarea țăranilor, ea descrie cu litere de foc suferințele seculare ale muncitorilor; altmintrelea nu contestă niciun drept, nu cere nimic gratuit dela proprietari, decât libertatea brațelor prin răscumpărarea boierescului (clăcii), și prin urmare a rămânea în mâna lor ca proprietate absolută pământul cultivat de ei în puterea legilor de pe atunci.

Acest act, o adevărată plângere a unui întreg popor, ar trebui să fie citit și reprodus în întregimea lui; totuși, în vederea scurtului timp ce mi

este dat, mă voiu mărgini a citi concluziunea lui; iat-o:

„Suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare, pentru care ne rugăm zi și noapte la Dumnezeu să se îndure, este căderea boierescului; de aceea vroim să răscumpărăm și toate acelea cu care suntem împovărați către boierii de moșii. Voim să scăpăm, voim să ne răscumpărăm de robia în care suntem; voim să ne răscumpărăm, să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară; am îngenunchiat, am îmbrâncit cu toții; nu voim să jicnim drepturile nimănui, dar nici al nostru să nu se întunece.

„Din buni și străbuni, noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuitor pentru hrana noastră și a vitelor noastre, fără să ne poată nimeni alunga de pe dânsul...

„Să fie deci o adunare obștească unde să avem și noi oamenii noștri; să se cearnă și să se desbată drepturile boierilor și drepturile noastre, și ceea ce o țară va găsi că suntem datori, cu sudorile noastre vom plăti. Omul, ca să scape de robie și să fie stăpân la casa, vatra și ogorul său, cu

tragere de inimă va lucra și se va răscumpăra”.

Aceste cuvinte nimenea azi în România nu le va găsi revoluționare și comuniste, pentru că laptele au dovedit că realizarea cererilor țăranilor făcută în 1864 nu a scăzut valoarea proprietăților, ci din contră a înzecit-o, nici a făcut din țăranii dispoitori comuniști ai moșiilor străine. Aceste cuvinte, repet, au stârnit în 1857 o furtună în toată România, bine înțeles din partea stăpânilor de moșii; căci țăranii, având încredere și în dreptatea cauzei lor și în curajul și sprijinul energetic al apărătorilor lor, sperând mai ales în dreptatea Europei, care-și plecase auzul la strigătele de durere al unui întreg popor, se ținură liniștiți. Deputații lor își sfârșiră plângerea lor prin aceste frumoase și uimitoare cuvinte:

„...Mântuirea noastră, după Dumnezeu, dela statul puterilor o așteptăm; ele au luat și în sorții României în puternica lor mână; numai ele pot împlini marea faptă de a scoate un popor din mormântul în care a zăcut până acum. Biruințele cele mari câștigate se vor șterge de pe stâlpii cei înalți pe

care sunt scrise: pietrele se vor preface iarăși în nisip, dar învierea României, săpată adânc în inimile tuturor Românilor, trecând din strănepoți în strănepoți, vor binecuvânta în timpurile viitoare numele întemeietorilor unui popor”.

În toate județele proprietarii se adunară, formulară protesturi, jalbe, memorii, în vedere de a sprijini proprietatea și de a arăta ca false afirmările țăranilor. Fură unele publicate prin ziare, altele comunicate reprezentanților Puterilor străine.

Propunerea țăranilor a fost trimisă în cercetarea comitetelor proprietarilor mari și proprietarilor mici; ea a dat loc la discuțiuni înfocată, la învinovățiri teribile în contra țăranilor; și ce este mai trist și mai dureros, este că acuzările cele mai violente, că refuzurile cele mai absolute de orice reformă în favoarea țăranilor n’au pornit în sânul comitetului proprietarilor mari, acei cari aveau pe părțile lor de moșie câte 5, 10, unii 15 clăcași. Aceștia țipau mai tare decât acei cari aveau mii de fălci și sute de pontăși; precum în faptă cei dintâiu, în sărăcia lor, tratau pe clăcași mai rău (și

intocmai ca pe Țigani) decât boierii bogați, în inima cărora la mulți se aflau simțiminte compătimitoare pentru soarta clăcașilor și dintre cari mulți erau la capul reformei emancipatrice. De aceea raporturile, și al comitetului proprietarilor mari și al proprietarilor mici, și majoritatea și minoritatea, nu cuprind nicio soluțiune; deslegarea chestiei, a nodului gordian, se lăsa unei viitoare Adunări legislative, adică unui viitor necunoscut.

Când, în ziua de 18 Decembrie, rapoartele comitetelor veniră în discuțiunea întregii Adunări-mume ad-hoc, marea sală a ședințelor Adunării fu înconjurată de mii de proprietari, alergați din toate unghiurile Moldovei și chiar din județele învecinate ale Munteniei. Deputații cari erau pentru o soluțiune favorabilă cererii țăranilor fură mai ales asediați și amenințați de alegătorii lor. Eu eram în adunarea din 1857 reprezentant al proprietarilor mari din Dorohoi. Trei zile am fost, pot zice, răstignit de către mosnași din județ, aduși anume, ca să-mi închi-ză gura de a vorbi, și să-mi lege mâna de a scrie. Mi se punea înainte că mandatul ce-mi dase nu era ca să desbat

chestiunea țărănească, ca să dau țăranilor moșiile lor, ci ca să întăresc și să unesc moșia cea mare, România. Cu lacrimi dar a trebuit să mă supun și să mă abțin dela orice soluțiune radicală; m'am mărginit a mă uni cu propunerea prezentată de Dimitrie Rallet și susținută de Vasile Sturdza, Petru Mavrogheni și alți partizani ai emancipării țăranilor, care se mărginea a proclama în principiu desființarea răsplătirii prin lucru a pământului ce se dă locuitorilor după așezămintele de astăzi și rezervarea Adunării legiuitoare viitoare de a vota o lege, căreia să fie supuși și locuitorii, și proprietarii, și care, desvălind acele principii, să holărească această chestie atât de importantă și demnitară pentru Principatele-Unite.

Această socotință, pe lângă subscriitorii de mai sus, mai cuprinde și subscrierile lui Dimitrie Miculescu, Mihail Jora și Alecu Teriachiu, încă în viață, și a lui Neculae Cananău, Manolache Costache. Iancu Fotea și Costache Rolla, trecuți în cealaltă lume.

Adunarea ad-hoc — pot zice asediată — a votat nu mai puțin decât zece propuneri; niciuna din ele n'a

obținut majoritate, trimitându-se definitivă hotărîre la viitoarea Adunare legislativă.

Rezultatul dar a fost negativ. Un rezultat însă s'a dobândit: despărțirea partidelor pe tărâmul chestiei rurale s'a efectuat, formându-se pentru întâia dată atunci în mod definitiv partidul liberal și partidul conservator, când mai înainte lumea politică din Moldova era împărțită numai pe tărâm politic, adică partidul unionist și partidul separatist.

Chestiunea rurală a mai venit apoi în sânul Comisiunii Centrale dela Focșani; ea a dat loc la lungi și furtunoase discuțiuni între liberali și conservatori; majoritatea conservatoare a redactat, în fine, un proiect prin care țăranilor se liberau brațele, dar li se smulgea bucățica de pământ muncită de ei sute de ani, lăsându-li-se drept singură mângâiere locuințele și câteva prăjini de islaz (imaș). Negreșit că acea soluțiune nu era ceea ce aștepta țăranimea după atâția ani amari de răbdare, negreșit că nu corespundea cu prescripțiunile articolului 46 al Convențiunii din Paris. Țăranii însă, deși

frământați de durere, rămaseră totuși liniștiți, dar de liniștea care preceda furtuna, și furtuna o înțețea însăși Comisia Centrală, care, fără știrea și aprobarea puterii executive, puse de se tipări și se împărți prin sate, în mii de exemplare, proiectul nefast votat de ea.

Indată după săvârșirea Unirii, în luna Iunie 1852, primul-ministru al României, Barbu Katargiu, apărătorul înfocat al proprietății absolute în posesiunea exclusivă a marilor proprietari, înfățișa proiectul de lege votat de Comisiunea Centrală. Discrețiunea asupra acestei legi, afară de timpul ce s'a întrebuințat în secțiuni, n'a reclamat mai puțin decât șapte lungi ședințe, dela 25 Mai până la 6 Iunie, și ședința din 11 Iunie, când s'a dat votul definitiv.

Nu voiu intra în amănunțimile acestor lungi discuțiuni, pentru că unii, și din cei mai principali, sprijinitori sau împotriviți ai proiectului de lege elaborat de Comisiunea Centrală, sunt în viață; și cu toată rezerva și delicateța ce aș întrebuința-o, m'aș teme să nu intru în personalități, îmi va fi

insă permis a spune, și a mă mândri de această, că în două lungi ședințe, și anume în zilele de 25 Mai și 1 Iunie 1862, am combătut proiectul înfățișat prin două lungi discursuri, care, fiecare în deosebi, n'au ținut mai puțin decât patru până la cinci ore. Am avut de adversar puternic, și prin marele său talent, și prin autoritatea sa de prim-ministru, pe Barbu Katargiu, cel mai mare și mai convins orator al conservatorilor. În vehemența sa, el califica discursul meu de chimeră, o chimeră ciudată, paradoxală, o chimeră cu capul de porumbiță făgăduind multă blândețe, cu trunchiul de aspic plin de venin și cu coada de șopârlă măglisitoare, învinuindu-mă că am stigmatizat proprietatea cu cele mai degradatoare calomnii, cu un cuvânt am sanctificat principiile lui Proudhon, care zice că proprietatea este o hoție; că, în fine, am încheiat cerând cu multă umilință a se da țăranului, ca un fel de milostenie, pământul cel cultivă astăzi.

Când asemenea cuvinte se rostesc de către un prim-ministru ca Barbu Katargiu și într'o adunare ca cea din 1862, în care erau concentrate toate

forțele conservatorilor întruniți din amândouă țările, rezultatul nu putea să fie decât acel prevăzut.

La 11 Iunie, aniversarea revoluției din 1848, două zile numai după moartea funestă a lui Barbu Katargiu, ucis la ușile Parlamentului prin o mână criminală, din nenorocire rămasă necunoscută până astăzi. — majoritatea adunării, speriată și indignată de o crimă fără exemplu încă în analele țărilor române, nu mai ascultă glasul dreptății, ci împinsă de ură și de răzbunare către țărani, întru nimic solidari cu un asasinat nici dorit, nici pregătit, nici săvârșit de ei, — a votat ștergerea tuturor drepturilor țăranilor, luarea din mâinile lor a ogoarelor muncite de ei, dându-le însă drept mângâiere, ca pământ comunal, trei pogoane la moșii de câmp, două pogoane la moșii de mijloc și un pogon și jumătate la moșiile de munte, și aceasta însă nu ca proprietate absolută, ci numai ca pământ arendat (cu o chirie perpetuă, care urma mai târziu a se hotărî de către consiliul județean.

Iată tristul rezultat dobândit într'un

timp care n'a ținut mai puțin decât 14 ani, dela 1848 și până la 1862.

Discutată a fost chestiunea în mod contradictoriu între proprietari și între țărani, în sânul Comisiunii Mixte din București la 1848; discutată a fost chestiunea în sânul Adunării-mume ad-hoc din Iași din 1857; discutată a fost chestiunea în sânul Comisiunii Centrale legislative din Focșani; discutată a fost chestiunea în prima sesiune a întâiului parlament al României-Unite; și măsura emancipatrice, deși înțeleasă de chiar adversarii ei, deși studiată, coaptă prin atâtea și atâtea lungi și variate discuțiuni, tot se amâna din comisiune în comisiune, din Cameră în Cameră; și țăranul român tot a rămas neclintit în speranțele sale, tot a rămas supus legilor în ființă și a urmat a fi model ordinii și legalității.

Că legea votată de Cameră în ziua de 11 Iunie, ca batjocoră a aniversării zilei de 11 Iunie 1848, când mișcarea națională din București a declarat marile principii politice și sociale reclamate de poporul român; că acea lege, zic, nu putea avea ființă, nu putea fi aplicată; că era prin urmare moartă în însăși ziua nașterii sale — au înțe-

les-o însuși miniștri cari au urmat ministerul lui Barbu Katargiu. Insuși bătrânul Arsachi, colegul și coreligionarul repauzatului ministru și urmașul său la scaunul prezidențial, n'a cutezat s'o supue sancțiunii domnești. Tot așa a făcut și ministrul Kretzulescu, care a succedat la putere ministrului Arsachi.

Când, la 11 Octombrie 1863, am fost chemat în capul noului minister, am găsit proiectul în starea în care el a fost trimis de către președintele Camerei prezidenției Consiliului de miniștri.

Negreșit că nu aș fi cerut sancțiunea domnească la un proiect, ale cărui temelii eu și cu toți liberalii de orice nuanțe le-am combătut cu toată energia într'un șir de 16 ani neîntrerupți.

După ce în sesiunea Camerei din 1863 și 1864 am prezentat proiectele de lege comunale și județene, secularizarea mănăstirilor închinată și neînchinată și trecerea către Stat a tuturor moșiilor mănăstirești, reprezentând a patra parte din teritoriul României, și am obținut votarea lor, pot zice, în unanimitate (adică și de către conservatori și de către liberali), și alte

legi de reforme liberale; — în Aprilie 1864 am înfățișat, în fine, și proiectul de lege rurală, astfel precum partidul liberal l-a fost prezentat în 1862, în opozițiune cu proiectul de lege elaborat de Comisiunea Centrală; dar de aci lucrurile s'au încurcat într'un nod gordian. Numai pentru că proiectul de lege a fost prezentat și că Monitorul a publicat în aceeași zi cuprinderea lui, am primit un vot de blam. Publicațiunile însă erau necesare pentru a liniști populațiunile rurale agitate de publicitatea proiectului de lege al Comisiunii Centrale.

Ministerul și-a dat demisia. Domnul nu a primit-o și Camera a fost prorogată pentru ziua de 2 Mai. În această zi Adunarea din momentul suirii la tribună a biuroului său, a declarat că nu voieste a trata cu mine, nici chestiunea rurală, nici reforma legii electorale octroiată de străini prin Convențiunea dela Paris.

Mă opresc aci.

Descrierea cauzelor care au provocat lovirea de Stat din 2 Mai, precum și consecințele acestui act afară din lege, nu pot forma obiectul unei simple conferințe. Și apoi descrierea evenimen-

telor din 1864 ar constitui încă o istorie de actualitate; și nu cred că aș face bine dacă m'aș însărcina, cel puțin acum, cu facerea acestei istorii.

Mă voiu mărgini numai a cita ca simple fapte înălțarea acestui proiect în desbaterea Consiliului de Stat și promulgarea sa în ziua de 14 August 1864.

Desbaterea acestei legi a ținut mai multe zile în Consiliul de Stat, prezidat de însuși Domnul. Și aci simt o datorie de a exprima și astăzi recunoștința mea vie președintelui aceluia corp. investit atunci cu puterile legiuitoare, Costache Buzoianu, și membrilor săi: A. Crețulescu, G. Vernescu, A. Papadopol-Calimach, P. Orbescu, D. Bolintineanu, G. Apostoleanu și câtorva altor spirite luminate, care m'au ajutat în greaua întreprindere.

Proiectul meu s'a modificat în bine, dar am găsit o împotrivire la propunerea mea de a se aplica legea de îndată, adică dela viitorul 23 Aprilie 1865.

Majoritatea Consiliului de Stat, cu care s'a unit și Domnul, n'a primit imediata aplicare, ci a amânat-o după trei ani. O asemenea leguire, amânată

în aplicarea ei după trei ani, atunci când țara întreagă, proprietari, arendași și mai ales țărani, toți în picioare, așteptau cu nerăbdare o soluțiune definitivă și imediată; o asemenea amânare, zic, însemna însăși condamnarea și sfărâmarea legii.

Imediat după votul Consiliului de Stat, eu am depus demisiunea mea în mâinile Domnitorului, declarând că, în calitate de Ministru de interne, eu nu puteam răspunde de ordinea publică, că nu aveam îndeștule mijloace de execuțiune, pentru ca, odată ce se va împlini Buna-Vestire a desființării clăcii, a liberării brațelor și a emancipării ogoarelor lor de orice sarcină și angarie către stăpânii de moși, să pot îndatora pe țărani trei veri de arândul a mai face claca sau boierescul.

„In dosul fiecărui clăcaș mi-ar trebui câte un jandarm, zisei Domnului; și dacă Măria Ta ai avea atâți jandarmi câți sunt țărani, și încă nu te-ai sfătui să faci cu ei o asemenea întrebuințare, și nici că ordinele Măriei Tale ar fi ascultate, pentru că și jandarmii pe atunci se zicea „călărașilor” do robanți) sunt clăcași sau fii de clăcași”.

Vorba Francezului „la nuit porte conseil” s'a îndeplinit spre fericirea țării, spre gloria Domnului.

Cuza-Vodă, mai bine vizat și după o matură sfătuire cu el însuși, a cumpănit temeiturile importante, ale aplicării imediate a marii reforme. Mi-a înapoiat dar demisiunea și m'a împuternicit să pledez înaintea Consiliului de Stat necesitatea de a reveni la imediată aplicare a acestei legi. Consiliul de Stat și Ministerul au convenit ca legea să se puie în lucrare dela 23 Aprilie 1865, împuternicit fiind însă Guvernul de a înainta până atunci lucrarea pregătitoare de constatare și de marcarea, prevăzută prin noul așezământ.

Primească aci recunoștința mea fostul meu coleg la acel minister și actualul meu coleg în Academie, d-l N. Kretzulescu; nu mai puțin datoresc această recunoștință onorabilului d-lui G. Vernescu și colegului meu în Academie, d-l Alexandru Papadopol-Calimach, supraviețuitor din acel luminat Consiliu de Stat, care, puindu-se mai pe sus de toate considerațiunile și dificultățile politice de pe atunci, au împreună lucrat și puternic contribuit la

săvârșirea unei reforme care a schimbat fața economică a României.

Legea s'a promulgat și publicat în ziua de 14 August, până în ziua de 15 ea a fost împrăștiată mai în toate satele României și în sunetul clopotelor citită și binecuvântată în bisericile lor.

Legea a fost precedată de o proclamațiune a Domnului „Către locuitorii sătești”. Această proclamație este testamentul politic al lui Cuza-Vodă.

Mari greșeli el a făcut, dar această proclamație nu va pieri nici din inima țăranilor, nici din istoria României.

Să-mi fie permis a da citire proclamațiunii:

„Sătenilor,

„Indelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de Inaltele Puteri prin articolul 46 al Convențiunii, interesul Patriei, asigurarea proprietății fonciare și dorința Mea cea mai vie s'au împlinit.

„Claca (boierescul) este desființată pentru d'apururea, și de astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile

supuse stăpânirii voastre, în întindere hotărîtă prin legile în ființă.

„Mergeți dar, mai înainte de toate, la poalele Altarului, și cu genunchile plecate, mulțumiți Atotputernicului Dumnezeu, pentru că prin ajutorul său, în sfârșit ați ajuns a vedea această zi, frumoasă pentru voi, scumpă inimii Mele, și mare pentru viitorul României.

„De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ, proprietate și moșie a voastră; de astăzi voi aveți o Patrie de iubit și de apărât.

„Și acum, după ce cu brațul Celui de sus am putut săvârși o asemenea mare faptă, Mă întorc spre voi, spre a vă da un sfat de Domn și de Părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a soartei voastre și a copiilor voștri.

„Claca și toate celelalte legături silită între voi și între stăpânii voștri de moșii, sunt desființate prin plata unei drepte despăgubiri.

„De acum înainte, voi nu veți mai fi cu dânșii în alte legături decât acelea ce vor izvorî din interesul și buna

primire a unora și altora. Aceste legături însă vor fi pururea neapărate pentru ambele părți. Faceți dar ca ele să fie întemeiate pe iubire și încredere. Mulți și foarte mulți din proprietari au dorit îmbunătățirea soartei voastre. Mulți din ei au lucrat cu toată inima, ca să ajungeți la această frumoasă zi, pe care voi astăzi o serbați. Părinții voștri și voi ați văzut dela mulți stăpâni de moșii, ajutor la nevoile voastre. Uitați dar zilele negre prin care ați trecut; uitați toată ura și toată vrajba; fiți surzi la glasul aceloră cari vă vor întărita în contra stăpânilor de moșii, și în legăturile de bunăvoie ce veți mai avea de aci încolo cu proprietarii, să nu vedeți în ei decât pe vechii voștri sprijinitori și pe viitorii voștri amici și buni vecini. Au nu sunteți toți fii ai aceleiași țări? Au pământul României nu este munca care vă hrănește pe toți?

„Stăpâni liberi pe brațele și pe ogoarele voastre, nu uitați mai înainte de toate că sunteți plugari, că sunteți muncitori de pământ. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția țării, și dovediti și în România, ca pretutindenea, că munca liberă produce

îndoit decât munca silită. Departe de a vă deda trândăviei, sporii încă hărnicia voastră și ogoarele voastre îndoite să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sunt averea voastră și moșia copiilor voștri.

„Ingrijiți-vă asemenea de vetrele satelor voastre, care de astăzi devin comune neatârinate și locașuri statornicite ale voastre, din care nimeni nu vă mai poate izgoni. Siliți-vă dar a le îmbogăți și a le înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; înconjurați-le cu grădini și cu pomi roditori. Inzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretulindenea școli, unde copiii voștri să dobândească cunoștințele trebuitoare pentru a fi buni plugari și buni cetățeni.

„Actul din 2 Mai v'a dat la toți drepturi; învățați dar pe copiii voștri a le prețui și a le întrebuința.

„Și mai presus de toate, fiți și în viitor ceea ce ați fost până acum, și chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rânduială; aveți încredere în Domnul vostru, care vă dorește tot binele; dați, ca și până

acum, pilda supunerii către legile țării voastre, la a căror facere aveți și voi a lua parte; și în toată întâmplarea, iubiți România, care, de astăzi, este dreaptă pentru toți fiii săi.

„Și acum, iubiților mei săteni, bucurați-vă și pășiți la munca de bună-voie, care înalță și îmbogățește; și Dumnezeuul părinților noștri să binecuvânteze sămânța ce veți arunca pe cea întâi brazdă liberă a ogoarelor voastre”.

Câteva cuvinte și voi sfârși.

Aplicarea legii rurale a dat loc pe alocurea, și mai ales în Țara Românească, la dureroase strâmbătăți.

În Moldova, ogoarele țărănești fiind alese încă prin legea lui Grigorie Ghica din 1850, strămutarea posesiunii nu s'a făcut în genere, decât în urma necesităților de commasare.

Nu a fost tot așa în Muntenia. Aci mai toate moșiile erau lucrate numai de țărani, și pe toată întinderea, schimbându-se ogoarele mai anual după necesitățile agriculturii, a trebuit mai întâi dar a se aplica legea lui Știrbei Vodă, adică a se determina pe pământ întinderea ogoarelor convenite țăranilor,

și de aci multe nedreptăți. Și cu toate acestea, în toată întinderea României, o singură strigare de nemulțumire n'a izbucnit din gura țăranilor, un singur braț nu s'a ridicat pentru silnice fapte sau răzbunări.

În Austria, în Rusia, aplicarea legii rurale a dat loc la mii de acte de crude represalii, mii de case ale proprietarilor au fost date pradă flacărilor, și sute de proprietari au căzut victime sub topoarele țăranilor, transformați în fiare sălbatice.

În România o liniște perfectă; într'o sărbătorire generală, aplicarea legii emancipatrice s'a făcut fără a se preface în cenușă o singură casă din ale foștilor stăpâni, fără ca să se smulgă un singur fir de păr din al marilor proprietari.

Când 14 ani în urmă, la apelul viteazului lor Domn și Căpitan, țăranul român, soldat de linie, sau dorabanț, ori călăraș, după două sute de ani de umilință, în câmpiile Bulgariei și în fața țărilor Plevnei, a dat piept dușmanului, — țăranul român, zic, prin vitejia sa, prin înfruntarea morții, a dovedit că astădată el avea o patrie de

iubit și de apărat și că în spatele lui, dincoace de Dunăre, el avea pentru dânsul și pentru familia sa, o părticică de pământ, proprietate și moșie a lui și a copiilor lui.

Sire,

În timpul lui Cuza Vodă s'au desființat claca și s'au împrumietărit sătenii.

Aceasta a fost o mare îmbunătățire a stării lor materiale.

În timpul Domniei Majestății Tale s'a făcut mai mult. Opera începută s'a continuat.

Insurățelei din 1864 au căpătat pământurile ce li se acordau de lege și alți săteni au fost împrumietăriți 1). Dar ceea ce s'a făcut mai mult a fost că i s'a dat țăranului, pe lângă pământ și sapă, pușca, ca să-și apere țara. Atunci am văzut cu toții cum pașnicul țăran a devenit oștean voinic, viteaz, care se uita la moarte cu dispreț și care a reînviat, pe câmpul de bătălie, gloria strămoșilor noștri.

Aceasta e mult, foarte mult, dar nu e destul. Trebuie să mergem înainte

1) Prin proiectul de lege al d-lui Petre Carp.

Trebue să facem ca la viitorul jubileu să vedem pe țăranul român ajuns în pozițiunea în care glorioșii membri ai casei de Hohenzollern au adus pe țăranii din Prusia. Trebuie ca prin cultură să ridicăm pe țăranul nostru, ca să aibă cunoștință profundă și energetică de drepturile și de datoriile lui, ca el să înțeleagă pe deplin că trebuie să-și pună viața pentru a-și apăra țara și neamul.

Doamnă,

Majestatea Voastră ați citit o frumoasă poezie prin care ați încântat pe toți câți am avut fericirea a asista la această serbare. Dumnezeu V'a încununat cu cununa neperitoare a poeziei, încât purtați două coroane glorioase: una a Regatului și alta a Poeziei.

Poezia ce ați citit o cunoaștem acum toți. Să-mi fie permis însă a destăinui o poezie încă necunoscută a Majestății Voastre.

În anul trecut sta la Mircești mulțimea plină de întristare și în doliu împrejurul trupului neînsuflețit al iubitului nostru poet Vasile Alecsandri. De

odată se vede înaintând în rând ostășesc un mic corp de zece oameni, întristați, dar mândri. Erau cei „nouă din Vaslui și cu sergentul zece”, care veneau să păzească sicriul celui care i-a cântat cu atâta răsunet. După ultima binecuvântare a bisericii se auzi comanda militară: „Nouă din Vaslui și cu sergentul zece! Înainte, ridicați!” Atunci cei zece au plecat steagul cel sdrențuit de glonțuri pe sicriul marelui bărbat, care a cântat cu putere vitejia ostașilor români, și ridicându-l, l-au coborât cu mâinile lor în îngustul mormânt. Această inspirațiune poetică venea dela Majestatea Voastră și este una din cele mai frumoase și mai patriotice poeme. Era ultima salutare ce trimetea țara, armata și Majestatea Voastră celui iubit și plâns de toți.

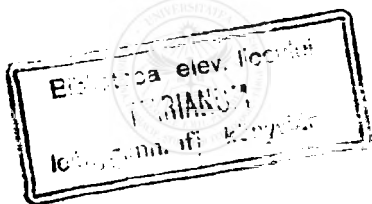
Sire,

Ați condus țara în grele timpuri la izbândă; i-ați făurit independența, și din cele două țărișoare ați format tânărul regat român, glorios și respectat. Aceasta nu s'a putut dobândi decât prin mare stăruință și mare înțelep-

ciune. Ele aparțin Majestății Voastre, care ați fost în capul națiunii.

Să trăiți Majestatea Voastră lungi ani încă, ca cu aceeași înțelepciune, să conduceți țara; iar moștenitorul Vostriu să ia învățătură, ca să urmeze și el cu aceeași stăruință și înțelepciune lucrarea cea mare a redeșteptării și a înălțării Neamului Românesc!

o o o

Extras din Catalogul Bibliotecii pentru toți

Agârbiceanu L. Datoria, nuvele	860
„ Stafia, nuvele	1232-1233
Aguletti. Lecturi. Din istoria patriei... 551—51 b	
O paralelă între teatru și cinea- matograf	1110
Alainman Iuliu Dr. Filmul și arta. In- trucât filmul este sau nu artă.	
Alarcon. Bref Hart, Mark Twain, nu- vele, trad. de Titu Maiorescu și Liviu M.	10
Alecsandri V. Doine	182—82 b.
„ Dumbrava roșie	192
„ Fântâna Blanduziei, piesă în versuri	283—3 b.
„ Legende	193—4 b.
„ Lăcrămioare	183
„ Suvenire (versuri)	184
„ Mărgăritarele	185—86
„ Ovidiu, dramă, în versuri	180—181
„ Ostașii noștri	191
„ Pasteluri	187
„ Poezii populare	443—45
„ Teatru, vol. I, Cetatea Neamșu- lui, Cinel-Cinel, etc.	199—9 b.
„ Teatru, vol. II, Florin și Florica. Piatra din casă, etc.	200—200 b.
„ Varia, poezii	188
„ Altele, versuri,	189—190
„ Despot Vodă, legendă istorică în versuri	322—23
Alexandrescu Gr. Poezii: Epistole, Sa- tire, Fabule, Epigrame	895—98
„ Memorial de călătorie	15

Extras din Catalogul Bibliotecii pentru toți

	No.
Bălănescu Nicolae. Lumină și naționalism	995—96
Bălcescu Nicolae. Puterea armată a României. Mișcarea Românilor din Ardeal la 1848	393—93 b.
„ Scrisori către Ion Ghica	688—689 b
„ Biografii istorice: Spătarul Ioan Cantacuzino; Ioan Tăutul, marele logofăt al Moldovei. Postelnicul Const. Cantacuzino; Logofătul Miron Costin, istoricul Moldovei; Români și Fanarioții....	566
„ Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul. Operă completă, așa cum a publicat-o, sub auspiciile Academiei Române. Al. Odobescu	1206—13
Balzac. Eugenia Gradet. Romanul acesta e opera cea mai puternică a genialului Balzac. E o descripție admirabilă a vieții de provincie cu eroii ei, cari trăiesc parcă sub ochii noștri într'o serie de conflicte de un dramatism sugduitor. Traducere admirabilă de Ludovic Dauș cu numeroase figuri reprezentând scenele cele mai sugestive	527—29 b.
„ Femeia la 30 de ani, roman...	881—83
„ Moș Goriot (roman). Traducere de H. Lecca dramă pariziană de cel mai atrăgător realism	932—54 b

Extras din Catalogul Bibliotecii pentru toți

	No.
Bănățeanu Popovici. Din viața meseriașilor, nuvele	23—24
Bart Jean. (Eugen. P. Botez). Pe drumuri de apă	1256
Basarabescu I. A. Norocul, schițe și nuvele	300-300 b
Basme, (culegere) trad. de Lia Hârsu	1127—29
Baude și Pécant. Convorbiri despre artă I	50
„ Convorbiri despre artă II	56
Fiecare din aceste îndrumătoare în sanctuarul artei este înzestrată cu câte 42 de ilustrații.	
Bawr de (Doamna). Banul norocos. Povestire pentru tinerime. Trad. de Eufrosina I. Adam Nr.	757
Bazin René. Fovești duioase	508-508 b
Beaumarchais, Bărbierul din Sevilla, Teatru, trad. de H. Lecca	492-492 t
Beecher Stowe Harriet, Coliba lui Moș Toma, trad. de Iosif Nădejde ...	1159—61
Beldiceanu N. N., Povestiri	536
Bender H., Istoria Literaturii Romane, Trad. de I. Cuțui.....	945—46
Benjamin Constant., Adolf, roman...	767-67 b.
Benoit Pierre, Atlantida, cel mai celebru roman din zilele noastre, trad. de C. Zamfirescu	1106—109
Bernardin de St. Pierre, Paul și Virginia, roman	96—97
Bianu Ion, Membru al Academiei române. Momente culturale.....	217-217 b

	No.
Brett-Harte, Alarcon, Marc Twain, Nuvele, trad. de Titu Maiorescu și d-na Liviu M.	10
Brett Harte, Povești din țara aurului.	695
Budai Deleanu, Țiganiada, poem eroicomic în 12 cânturi	891-92 b
Buna cuviință	387-387 b.
<p>O broșură al cărui cuprins variază și interesant poate forma o lectură plăcută pentru oricine. Regulele bunei cuviințe ne învață cum să trăim o viață nouă, și în noi înșine și în afară, formându-ne ideile și disciplinând apucăturile noastre. Din capitolele cele mai însemnate: Cum să se poarte omul în societate, salutul, zâmbetul, în familie, părinții și copiii, între rude, cu profesorii, serbări, în familie, în societate, vizite, piese, dejunuri, baluri, serate, corespondență, cadouri, etc.</p>	
Burnet Fr., Micul Lord, trad. de Ioanif Nădejde, povestire pentru copii, cu ilustrații	747-48 b
Caillavet și Des Fiers. Amorul vechiază, comedie, trad. de D. Anghel	463-6 b
Candrea și Densușianu. Din popor: cum grăește și simte poporul român ..	551-52 b

	No.
Creangă I. Harap Alb IV	31
Amintiri din copilărie V și VI ...	32—33
<p>In aceste volume de povești, schițe și amintiri, se întrevede talentul de mare scriitor al acestui iscusit moldovean al cărui dar de a povesti n'a fost încă de nimeni întrecut.</p>	
Cuvinte și mărturii despre Ioan Creangă de Furtună D.	960
Daudet Alphonse, Jack. Cel mai mare roman al său și poate cel mai trist. E o odisee înduioșătoare și în același timp grozavă, povestea niicului Jack sacrificat de o mamă care nu știe să-l iubească. Trad. H. G. Lecca	634—9 b.
Daudet Alphonse. Piciul	971—973 b
<p>Piciul nu e decât <i>Petit-chose</i>, o autobiografie parcă, în care numai sfârșitul e schimbat. Un stil plin de viață; umor și duioșie laolaltă. Piciul ajunge un mare scriitor printre 1001 de emoții. Tradus de d-ra Lucharis.</p>	
Aventurile lui Tartarin din Tarascon	394—395
<p>Fromont și Risler, vestit roman de moravuri parisiene, în care se oglindesc foarte bine lupta între simțământul datoriei și binelui cu cel al recunoștinței și al răutății omenești</p>	
Tartarin pe Alpi, tradus de A. Măndru	851—854 b
Tartarin pe Alpi, tradus de A. Măndru	1171—1174

44065